

Deha (Gifted) Filminin Üstün Yetenekli Bireylerin Kariyer Gelişimleri Açısından İncelenmesi

Analyzing the Movie "Gifted" in Terms of Career Development of Gifted Individuals

Ayşenaz Ekin Duman, Nurten Karacan Özdemir

Yazar Bilgileri

Ayşenaz Ekin Duman
Arş. Gör., Nevşehir Hacı Bektaş
Veli Üniversitesi, Eğitim
Bilimleri,
aysenazduman@nevsehir.edu.tr

Nurten Karacan Özdemir
Doç. Dr., Hacettepe
Üniversitesi, Eğitim Bilimleri,
nurtenkaracan@hacettepe.edu.tr

ÖZ

Filmler, insan yaşamını çeşitli yönlerle ele alıp dışarıya aktaran araçlardır. Çoğu insan, filmlerde kendi yaşamına ilişkin ipuçları bulabilmektedir. Bu çalışmada, üstün yetenekli bir çocuğun eğitim ve kariyer gelişim sürecini konu alan Deha (Gifted) filmi, Krumboltz'un Sosyal Öğrenme Kuramı temel alınarak üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişimleri bakımından incelenmiştir. Çalışmada, nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularında, genetik faktörler, çevresel olaylar/koşullar, öğrenme deneyimleri, göreve yaklaşım becerileri ve genellemeler temaları elde edilmiş olup bu temalar arasında çevresel olaylar/koşullar öne çıkmıştır. Çevresel olaylar/koşullar teması altında en fazla sosyal çevredeki bireyler kategorisi gözlenmiştir. Bu doğrultuda, filmde üstün yetenekli bir çocuk olan Mary'nin kariyer gelişim sürecinde yakın çevresindeki bireylerin oldukça etkili olduğu görülmüştür. Ayrıca, filmde Krumboltz'un Sosyal Öğrenme Kuramı ile uyumlu olarak, genetik ve çevresel etmenlerin birlikte ve etkileşimli bir biçimde kariyer gelişim sürecini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Filmin, üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişimlerini incelemek için kullanılacak film terapi uygulamalarına destek olabileceği söylenebilir. Son olarak, bulgular ilgili alanyazın çerçevesinde tartışılmış ve çeşitli öneriler sunulmuştur.

Makale Bilgileri

Anahtar Kelimeler
Üstün yetenekli bireyler
Kariyer gelişimi
Krumboltz'un Sosyal Öğrenme
Kuramı
Film analizi

Keywords
Gifted individuals
Career development
Krumboltz's Social Learning
Theory
Movie analysis

Makale Geçmişi
Geliş: 25.09.2023
Kabul: 10.01.2024

ABSTRACT

Movies are tools that deal with various aspects of human life and convey them to the outside world. Most people can find clues about their own lives in movies. In this study, the movie Gifted, which is about the education and career development process of a gifted child, was analyzed in terms of the career development of gifted individuals based on Krumboltz's Social Learning Theory. Document analysis, one of the qualitative research designs, was used in the study. In the findings of the study, the themes of genetic factors, environmental events/conditions, learning experiences, task approach skills and generalizations were obtained. Among these themes, environmental events/conditions stood out. In the environmental events/conditions theme, the category of individuals in the social environment was observed the most. In this respect, it was observed that the individuals in the immediate environment of Mary, the gifted child in the movie, were very influential in her career development process. In addition, in the movie, in line with Krumboltz's Social Learning Theory, it was concluded that genetic and environmental factors affected the career development process together and interactively. It can be said that the movie can support film therapy applications that can be used to examine the career development of gifted individuals. Finally, the findings are discussed within the framework of the related literature, and various recommendations are presented.

Makale Türü

Araştırma

Önerilen Atıf Duman, A. E. & Karacan-Özdemir, N. (2024). Deha (Gifted) filminin üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişimleri açısından incelenmesi. *TEBD*, 22(1), 267-298. <https://doi.org/10.37217/tebd.1366140>

Giriş

Üstün yetenekli bireyler, toplumların gelişmesi ve kalkınmasında ihtiyaç duyulan insan kaynaklarından biri olarak kabul edilebilir. Üstün yetenekli bireylerin mutlak sayısını belirlemek zor olsa da toplumdaki her 100 bireyden 2'sinin (%2'lik dilim) üstün yeteneklere sahip olabileceği belirtilmektedir (Leana-Taşcılar, 2020a). Üstün yeteneklilik kriterleri, sosyal koşullara, içinde bulunulan bağlama ve çevresel deneyimlere göre değiştiği için kavrama ilişkin evrensel bir tanımın yapılması mümkün görünmemektedir (Chen ve Wong, 2013; Franks ve Dolan, 1982). Dolayısıyla tipik bir üstün yeteneklilik tanımından da söz edilememektedir (Greene, 2006). Öte yandan, alanyazında üstün yetenekliliğin genel olarak herhangi bir alanda sergilenen olağanüstü ve üstün potansiyel şeklinde tanımlandığı görülmektedir (Kerr ve Multon, 2015). Benzer bir biçimde, Ulusal Üstün Yetenekli Çocuklar Derneği (2019) üstün yetenekliliği, aynı ortamın paylaşıldığı akranlardan bir ya da daha çok alanda daha üst düzeyde performans gösterme kapasitesi şeklinde açıklamaktadır. Renzulli'nin (2002) Üç Halka Modeli'nde ise üstün yetenekli birey, ortalamanın üstünde yetenek, yaratıcılık ve göreve bağlılık şeklindeki üç özelliğin kesişiminde bulunan kişi olarak ele alınmaktadır.

Üstün yetenekli bireylerin fiziksel, akademik, sosyal, duygusal ve bilişsel alanlarda diğer bireylerden farklı ve üstün özellikler sergiledikleri belirtilmektedir (Ogurlu, Kaya ve Hizli, 2015). Yüksek enerji düzeyi, gelişmiş empati, yaratıcılık, idealistlik, duygusal bağlılık, güçlü sosyal adalet duygusu ve ahlaki duyarlılık bu özellikler arasında değerlendirilmektedir (Greene, 2005). Üstün yetenekli bireylerin yüksek düzeyde bilgiye, yeteneğe ve sıra dışı özelliklere sahip olmaları, yaşamdaki her problemle kolayca başa çıkabileceklerine ilişkin yanlış inançları da beraberinde getirmektedir (Chen ve Wong, 2013). Ancak, normal gelişim gösteren bireyler gibi üstün yetenekli bireylerin de akademik, psikolojik, sosyal ve duygusal açılardan çeşitli sorunlarla karşılaştıkları görülmektedir (Pfeiffer ve Stocking, 2000). Dahası, üstün yeteneklilik kriteri olarak ele alınan özellikler de sosyal-duygusal zorluklara ve akademik başarısızlığa yol açabilmektedir (Blaas, 2014). Okula karşı isteksizlik, sosyal izolasyon, uyumsuz çalışma alışkanlıkları, öz düzenlemede güçlü, damgalanma, dışlanma, yalnızlık, stres, kaygı, depresyon ve intihar gibi durumlar üstün yetenekli bireylerin karşılaştıkları sorunlar arasında yer almaktadır (Blaas, 2014; Greene, 2006; Reis ve McCoach, 2000).

Üstün yetenekli bireylerin karşılaştıkları önemli sorunlardan biri de kariyer gelişim sürecine ilişkindir. Zekâ ve akademik yetenek açısından yaşlılarından önde olan üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişimlerinin de oldukça başarılı bir biçimde ilerleyeceği düşünülmektedir (Vock, Köller ve Nagy, 2013). Ancak, kariyer gelişim süreci diğer bireyler için olduğu gibi üstün yetenekli bireyler için de kritik bir süreç olup (Yusof, Mokhtar, Sulaiman, Syafril ve Mohtar, 2020) çeşitli zorlukları ve engelleri barındırmaktadır (Chen ve Wong, 2013). Yaşam boyu devam eden kariyer gelişimi, üstün

yetenekli bireylerin hayatlarının erken evrelerinde başlamaktadır (Smith ve Wood, 2020). Bu sebeple, üstün yetenekli bireylerin kariyer seçeneklerini yaşitlarından daha erken yıllarda düşünmeye başladıkları görülmektedir (Muratori ve Smith, 2015). Her üstün yetenekli bireyin kariyer gelişimi kendine özgü olsa da bu süreci etkileyebilecek bazı ortak faktörler ve zorluklar bulunmaktadır (Greene, 2006). En sık karşılaşılan zorluklar, çok potansiyellilik, mükemmeliyetçilik, erken ortaya çıkma/belirme, diğerlerinin beklentilerini karşılama ve cinsiyet-rol engelleri şeklinde adlandırılmaktadır (Greene, 2003; Muratori ve Smith, 2015; Seward ve Gaesser, 2018).

“Çok potansiyellilik”, bir veya daha fazla alanda yetenekli ve başarılı olma durumuna işaret etmekte olup bu durum üstün yeteneklilerin kendilerine açık pek çok kariyer seçeneğinden birini seçmede güçlük yaşamalarına yol açabilmektedir (Kerr ve Sodano, 2003). Çok potansiyelliliğin kariyer karar verme sürecindeki karmaşıklığı arttırabileceği ve etkili bir karar vermeyi zorlaştırabileceği öne sürülmektedir (Kerr ve Fisher, 1997). Hem uyumlu hem uyumsuz biçimde olabilen “mükemmeliyetçilik” ise genel olarak, bireyin beklentileri eksiksiz olarak karşılması ve hata yapmaktan kaçınması olarak tanımlanmaktadır (Greene, 2006). Uyumsuz mükemmeliyetçiliğe sahip üstün yetenekli bireylerin mükemmel kariyer seçeneğini bulmaya inandıkları, ertelemeye eğilimli oldukları, bu sebeple de kariyer gelişimlerini kısıtladıkları belirtilmektedir (Chen ve Wong, 2013; Kerr ve Sodano, 2003). Üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişimine özgü diğer bir zorluk ise “erken ortaya çıkma/belirme”dir (Stewart, 1999). Gelişmiş muhakeme yeteneğine sahip olan üstün yetenekli bireylerin kariyer tercihlerini erken yaşlarda düşünmeye başladıkları bilinmektedir. Erken belirme durumunda ise çok erken yaşlardan itibaren bir kariyer seçeneğine karar verme ve sadece bu seçenek üzerinden ilerleme söz konusudur (Muratori ve Smith, 2015). Bu durum, ilgilerin ve değerlerin zamanla değişebilmesi sebebiyle kariyer gelişim sürecinde bir sorun oluşturabilmektedir (Greene, 2006). Üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişimlerini sekteye uğratan başka bir zorluk ise “diğerlerinin beklentilerini karşılama” durumudur. Nitekim toplum, üstün yetenekli bireylerden her konuda başarılı olma ve her koşulda prestijli meslekleri tercih etme gibi gerçekçi olmayan yüksek beklentilere sahiptir (Kerr, 1981; Kerr ve Sodano, 2003; Muratori ve Smith, 2015). Bu tür beklentiler, bireylerin başarısızlık korkusu geliştirmelerine, beklentileri karşılamayacaklarını düşündükleri alanları seçmemelerine ve kariyer tercihlerini sık sık değiştirmelerine neden olabilmektedir (Leung, 1998). Tüm bunların yanında, üstün yetenekli bireylerin kariyer karar sürecinde “toplumsal cinsiyet kalıpyargıları ile karşılaştıkları” da görülmektedir. Özellikle üstün yetenekli kadınların toplumsal beklentileri karşılamak, yaşamlarındaki eş ve anne gibi rolleri dengelemek durumunda oldukları, kariyer planlama sürecinde erkeklerden daha çok kafa karışıklığı yaşadıkları ve çoğunlukla kadınsı olarak atfedilen kariyer seçeneklerini tercih ettikleri belirtilmektedir. Öte yandan, erkeklerin kadınlara kıyasla daha yüksek düzeyde akademik hedefe sahip oldukları ve erkeksi olarak atfedilen kariyer

seçeneklerini seçtikleri vurgulanmaktadır (Boyd, Hemmings ve Braggett, 2001; Chen ve Wong, 2013; Leung, 1998).

Üstün yetenekli bireylerin kariyer seçimleri hem bireysel hem de dışsal faktörlerden etkilenmekte olup dışsal faktörler arasında ebeveynler, akranlar, danışmanlar ve öğretmenler bulunmaktadır (Nelson ve Smith, 2001). Çevredeki kişilerin üstün yetenekli bireylerin kariyer seçimlerine olumlu ve olumsuz etkilerinin olabileceği belirtilmektedir. Örneğin, öğretmenler üstün yetenekli bireylere mâkul tavsiyeler vererek kariyer seçiminde yardımcı olabilecekleri gibi (Greene, 2005), yüksek beklentiler içinde bulunarak öğrenci üzerinde baskı da oluşturabilirler (Muratori ve Smith, 2015). Bununla birlikte, kariyer seçiminin üstün yetenekli öğrenciler, aileleri ve çevreleri için oldukça stresli bir durum olabileceği belirtilmektedir (Greene, 2006). Tüm bu bilgilerden hareketle, üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişim süreçlerinin her zaman olumlu olarak ilerlemediği ve çeşitli zorlukları içerdiği söylenebilir. Üstün yetenekli olmak, kariyer gelişimi için bir avantaj olabilir ancak yeterli bir koşul olarak görülmemektedir (Vock vd., 2013). Normal gelişim gösteren yaşatlarından farklı özelliklere ve ihtiyaçlara sahip olan üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişim sürecindeki ihtiyaçları da farklılık göstermektedir (Ogurlu vd., 2015). Bu doğrultuda, üstün yetenekli bireylerin yeteneklerini, ilgilerini ve değerlerini ortaya çıkarmaya yardımcı olacak kariyer destek müdahalelerine ihtiyaç duyulduğu vurgulanmaktadır (Smith ve Wood, 2020). Ancak, ilgili alanyazında üstün yetenekli bireylerin duygusal ve sosyal gelişimlerine önem verilirken, kariyer gelişimlerine gösterilen ilginin yetersiz kaldığı belirtilmektedir (Greene, 2005). Bu sebeple, üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişim süreçleri için özel olarak yapılandırılmış kariyer eğitimi, rehberliği ve danışmanlığı programlarının geliştirilmesi önerilmektedir (Kelly, 1992).

Alanyazın incelendiğinde, Türkiye’de üstün yeteneklilerin kariyer gelişimi ile ilgili çalışmaların gerçekleştirildiği görülmektedir. İlgili çalışmalarda, üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişimlerinin problem çözme becerileriyle ilişkili olduğu (Kontaş, Ünişen ve Sürücü, 2016), cinsiyete, sınıf ve gelir düzeyine göre farklılaştığı (Sürücü, Kontaş ve Bacanlı, 2015) belirlenmiştir. Ayrıca, algılanan sosyal destek arttıkça üstün yetenekli öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin de arttığı (Bozgeyikli, Doğan ve Işıklar, 2010) ve üstün yeteneklilerin öz-yetkinlik açısından oldukça iyi durumda oldukları (Doğan, 2020) sonuçlarına ulaşılmıştır. Diğer yandan başka bir çalışmada (Murat ve Karacan-Ozdemir, 2020) üstün yetenekli öğrencilerde kariyer uyumluluğunun merak boyutunun sıkça gözlemlendiği ancak özgüven boyutunun eksik olduğu raporlanmıştır. Buradan yola çıkarak, yapılan çalışmalarda farklı sonuçlar elde edildiği ve Türkiye’de üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişimlerini konu alan daha fazla araştırmaya ve uygulamaya ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişimlerini destekleyebilecek uygulamalardan biri de film terapidir. Filmlerde, üstün yetenekli bireylerin kendilerine özgü özellikleri, inançları ve tutumları ele

alınmaktadır. Bu sebeple, filmlerin üstün yetenekli bireylerin kendilerini daha olumlu olarak değerlendirmelerinde ve mevcut sorunların çözümünde ilham verici olduğu vurgulanmaktadır (Hébert ve Neumeister, 2001). Uluslararası alanyazında, üstün yetenekli bireyleri konu alan filmlerin incelendiği araştırmalara (ör. Frank ve McBee, 2003; Hébert ve Neumeister, 2002) rastlanmakta olup, bu araştırmalarda filmlerin üstün yetenekli bireylerin kimlik gelişimleri ile sosyal-duygusal gelişimlerini açıkça ortaya koyduğu belirlenmiştir. Diğer çalışmalarda (ör. Hébert ve Hammond, 2006; Hébert ve Neumeister, 2001; Nugent ve Shaunessy, 2003) ise üstün yeteneklilerle ilgilenen eğitimcilerin ve danışmanların filmleri uygulamalarında kullanabilecekleri belirtilmiştir. Benzer bir biçimde, Türkiye’de de üstün yeteneklilerin genel özellikleri ve eğitim yaşantılarının filmler aracılığıyla incelendiği araştırmaların (ör. Afat, Kadioğlu-Ateş ve Orhan-Karsak, 2020; Şentürk, 2018; Topal ve Tortop, 2016) olduğu görülmektedir. Bu çalışmalarda, filmler yoluyla üstün yeteneklilerin özelliklerine, ihtiyaçlarına ve eğitim yaşantılarına dair sosyal farkındalık kazandırılabilceği vurgulanmıştır. Ayrıca, filmlerin öğretmen eğitimindeki ve üstün yetenekli öğrencilere yönelik psikolojik danışma ve rehberlik uygulamalarındaki önemine de değinilmiştir. Öte yandan hem ulusal hem de uluslararası alanyazında filmlerin üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişimleri özelinde ele alındığı sınırlı sayıda araştırmaya (ör. Hébert ve Hammond, 2006; Hébert ve Neumeister, 2001; Karacan-Özdemir, 2018) ulaşılmaktadır. Bu çalışmalarda, kariyer değişikliği, kariyer kararı sürecinde rol model/sosyal çevre desteği ve kariyer seçiminde yüksek beklentilerin ele alındığı filmler incelenmiş olup filmlerin üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişimlerini açıkça yansıttığı vurgulanmıştır. Alanyazında, üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişimlerinde pek çok güçlükle karşılaştıkları (Chen ve Wong, 2013), film terapinin ise bu sorunların ele alınmasında etkili olduğu (Jeon, 1992) vurgulanmaktadır. Bu sebeple, filmleri üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişimleri açısından incelemenin geliştirilebilecek uygulamalar açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişimlerinin, ihtiyaçlarının ve kariyer gelişimlerinde yaşadıkları zorlukların değerlendirilmesinde kullanılabilecek belirli kariyer kuramları bulunmaktadır. Örneğin gelişimsel yaklaşımlar (ör. Super’ın ve Gottfredson’un Kariyer Gelişimi Yaklaşımları) üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişim süreçlerinde yaşadıkları karar verme güçlükleri açısından bir kuramsal temel sağlarken; yapılandırmacı yaklaşımlar (ör. Savickas’ın Kariyer Yapılandırma Kuramı) üstün yetenekli bireylerin kariyer uyumluluklarını yükseltmede etkili olabilir. Ek olarak, Gottfredson’un Kariyer Gelişim Modeli, üstün yetenekli bireylerin eğitim ve kariyer tercihlerinin cinsiyet açısından ele alınmasında da faydalı bir çerçeve sağlayabilir. Bununla beraber, Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramları üstün yetenekli bireylerin sahip oldukları kariyer destekleri ve engellerinin incelenmesi ile öz-yetkinliklerinin güçlendirilmesinde yararlı olabilir (Murat ve Karacan-Ozdemir, 2020). Üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişimlerinin ele alınmasında yararlanabilecek başka bir

kuram da Sosyal Öğrenme Kuramıdır (ör. Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı, Krumboltz'un Sosyal Öğrenme Kuramı). İlgili kuramda, bireylerin pek çok kariyer seçeneğinden birini tercih etmelerinde öğrenme deneyimlerinin ve çevresel yaşantıların önemi vurgulanmaktadır (Krumboltz, 2009). Bu doğrultuda, mevcut çalışmada üstün yetenekli bir çocuğun kariyer gelişim sürecini ve öğrenme yaşantılarını konu alan Deha filmi, kariyer kuramlarından Krumboltz'un Sosyal Öğrenme Teorisi temelinde incelenmiştir.

Krumboltz'un Sosyal Öğrenme Kuramı, kariyer seçiminde genetik donanım ve özel yeteneklerin, çevresel olaylar ve koşulların, öğrenme deneyimlerinin ve göreve yaklaşım becerilerinin birlikte etkileşimi üzerinde durmaktadır. Genetik faktörler, kalıcı ve üzerinde değişiklik yapılamayan özellikler olarak ele alınmakta olup ırk, etnik köken, cinsiyet ve çeşitli fiziksel özellikleri barındırmaktadır. Ayrıca, genetik etmenler arasında zekâ, müzik, sanat ve güçlü kas koordinasyonu gibi üstün yetenekler de bulunmaktadır. Kuramda, genetik faktörlerin bireyin kariyer seçimini güçlendirebileceği ya da sınırlandırabileceği belirtilmektedir (Krumboltz, 2009). Bireylerin kariyer seçimlerini etkileyen diğer bir faktör planlanmış ya da planlanmamış çevresel koşullar ve olaylardır. Bunlar, yaşanan toplumdaki eğitim ve kariyer seçeneklerinin sayısı ve niteliği, sosyal politikalar ve prosedürler, mesleklerin maddi ve manevi getirileri, kanunlar, fiziksel olaylar (ör. depresyon, kuraklık), doğal kaynakların varlığı ve talebi, teknolojik yenilikler, sosyal sistemdeki değişimler (ör. yeni bir sistemin kurulması), ailenin geçmiş deneyimleri ve olanakları, mevcut eğitim sistemi (ör. eğitim politikaları, öğretmenlerin niteliği vb.), toplumun ve yakın çevrenin etkileri (ör. mevcut kültür, komşular, arkadaşlar vb.) şeklinde gruplandırılmaktadır (Krumboltz ve Levin, 2010).

Öğrenme deneyimleri ise araçsal ve çağrışımsal olarak ikiye ayrılmaktadır. Araçsal öğrenme deneyimleri, önceki yaşantılardan elde edilen ödüller, pekiştirmeler ve cezalar sonucu edinilen kararları (ör. futbol oynarken çevresi tarafından desteklenen birinin futbola devam etmesi) belirtmektedir. Öte yandan, çağrışımsal öğrenme deneyimleri, genel olarak gözlem yoluyla öğrenme ve karara varmayı kapsamaktadır. Mesleklerin medyada nasıl sunulduklarını gözlemlemek, çevredeki bireylerin belirli meslekler hakkındaki görüşlerine ve yaşantılarına tanık olmak ve böylece belirli kariyer seçenekleri hakkında fikir edinmek çağrışımsal öğrenmeye örnek olarak verilmektedir (Krumboltz, 2009). Tüm bu genetik, çevresel etmenlerin ve öğrenme deneyimlerinin sonucunda ise birey, göreve yaklaşım becerilerini kazanmaktadır. Göreve yaklaşım becerileri, belirli bir göreve nasıl yaklaşılabileceğini açıklamakta olup çeşitli sorun çözme stillerini, çalışma alışkanlıklarını, duygusal ve bilişsel tepkileri vb. kapsamaktadır. Örneğin, bir sınava nasıl çalışılacağı genetik etmenlerden, çevresel olaylardan ya da öğrenme yaşantılarından etkilenebilmektedir. Ayrıca, birey tüm bunların sonucunda kendine (ör. ilgilerine, yeteneklerine ve değerlerine) ve dünyaya (ör. mesleklere) ilişkin genellemeler de yapabilmektedir (Krumboltz ve Levin, 2010). Chen ve Wong (2013) üstün yeteneklilerin,

kendilerine ilişkin yüksek beklentileri içeren çok fazla öğrenme deneyimine sahip olduklarını; bu durumun kariyer kararında pek çok göreve yaklaşım becerisini/genellemeyi oluşturabileceğini belirtmektedir. Bu sebeple, Krumboltz'un Sosyal Öğrenme Teorisinin üstün yetenekli bireylere uyarlanabileceği vurgulanmaktadır.

Krumboltz'un Sosyal Öğrenme Kuramı, genetik ve çevresel faktörler, öğrenme deneyimleri, göreve yaklaşım becerileri ve genellemeler gibi etmenler açısından üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişimlerinin incelenmesinde, anlaşılmasında ve desteklenmesinde önemli bir temel sunmaktadır. Üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişim özelliklerinin, ihtiyaçlarının ve güçlüklerinin incelenip desteklenmesinde ilgili bireylerin kariyer gelişimlerini çeşitli boyutları ile değerlendiren çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Mevcut çalışma, bilimsel temele dayanan bir kariyer kuramının farklı kavramlarını ayrı ve detaylı olarak ele alması bakımından çok boyutlu bir nitelik taşımaktadır. Ayrıca, ilgili kariyer kavramlarının üstün yetenekli bireyleri konu alan bir film analizi yoluyla incelenmesi, mevcut araştırmayı özgün kılmaktadır. Nitekim filmlerin üstün yetenekli bireylerin sosyal, eğitsel ve duygusal sorunları ile kariyer ihtiyaçlarının anlaşılmasında etkili olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca, üstün yetenekli bireylerin filmler aracılığıyla mevcut durumlarını kabul etmelerinin; diğerlerinin ise üstün yeteneklilerle empati yapmalarının kolaylaştığı belirtilmektedir (Hébert ve Neumeister, 2001). Bununla birlikte, filmlerin üstün yetenekli bireyler için iyileştirici bir etkiye sahip olduğu da ifade edilmektedir (Hébert ve Sergent, 2005). Tüm bu nedenlerle, film analizine dayalı olarak yapılan bu çalışmadan elde edilecek olan bulguların üstün yeteneklilerin kariyer gelişimlerini destekleyici diğer benzer çalışmalar için bir temel sağlayacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, ele alınan konu hakkında yazılı bilgileri içeren kaynakların analizini kapsamaktadır. Yazılı kaynaklara ek olarak; filmler, fotoğraflar ve videolar gibi görsel kaynaklar da doküman incelemesi kapsamına alınmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu bağlamda, mevcut çalışmada Deha filmi Krumboltz'un Sosyal Öğrenme Kuramı bakımından değerlendirilmiştir.

Örneklem

Çalışmanın örneklemini, Deha (Gifted; Webb, 2017) filmi oluşturmaktadır. Film, Amerikan yapımı ve dram türünde olup 101 dakika sürmektedir. Filmde, 7 yaşındaki üstün yetenekli bir çocuk olan Mary'nin okula başlama sürecinde yaşananlar ve bu konuda dayısı Frank ile büyükannesi Evelyn arasında süren gerilim/çatışma ele alınmaktadır. Mary, Florida'da dayısı ile birlikte yaşamakta olup sıra dışı bir matematik yeteneğine sahiptir. Okula başlamasıyla birlikte öğretmeni, Mary'nin bu olağanüstü yeteneğini fark etmiştir. Okul idaresi, normal gelişim gösteren çocuklardan farklı

özellikler sergilemesi sebebiyle dışlanan Mary'nin üstün yetenekli öğrencilere yönelik eğitimin sunulduğu bir okulda eğitim görmesini istemektedir. Frank ise bunu reddetmekte ve Mary'nin "normal" bir biçimde eğitim görmesini savunmaktadır. Film, ilgili temalar bağlamında gelişmekte; Mary'nin eğitim ve kariyer gelişim sürecinde yaşadığı zorlukları da barındırmaktadır (Webb, 2017). Filmin demografik özelliklerine ve konusuna dair bilgileri içeren Tablo 1 aşağıda sunulmuştur. Tablo 1'de sunulan bilgiler filmin kapağından ve Wikipedia'dan (2023) alınmıştır.

Tablo 1. Deha (Gifted) Filmine İlişkin Demografik Bilgiler

Yönetmen	Marc Webb
Yapımcılar	Karen Lunder, Andy Cohen
Senarist	Tom Flynn
Oyuncular	Chris Evans, Mckenna Grace, Lindsay Duncan, Jenny Kayrak, Octavia Spencer
Asıl Dil	İngilizce
Süre	101 Dakika
Ülke	Amerika Birleşik Devletleri

Örneklemin seçiminde amaçlı örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Nitel araştırmalarda en sık kullanılan yöntemlerden biri olan amaçlı örnekleme, incelenen konu hakkında zengin bilgiye sahip durumların derinlemesine incelenmesini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Örnekleme seçilirken, öncelikli olarak filmin mevcut çalışmanın konusuna uygun olma kriterine uyup uymadığı değerlendirilmiştir. Filmin, üstün yetenekli bir çocuğun eğitim ve kariyer gelişimini ele alması ve bu esnada çeşitli öğrenme yaşantılarından geçmesi nedeniyle çalışmanın amacına uygun olduğu düşünülmüştür. Nitekim film, ilgili temaları barındırması sebebiyle daha önceki çalışmalarda (ör. Afat vd., 2020; Şentürk, 2018) üstün yetenekli bireylerin genel özellikleri ve eğitimleri açısından da incelenmiştir. Ayrıca, Deha filmi 2017 Phoenix Film Critics Society Awards ödülleri kapsamında çığır açan performans ve bir çocuk tarafından sergilenen en iyi performans dalında ödüllere sahiptir (Noakes, 2017). Benzer bir biçimde, NAACP Image Ödülleri kapsamında sinema filminde en iyi kadın oyuncu ödülü de almıştır (Variety Staff, 2018). Tüm bu sebeplerle, ilgili filmin üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişim süreçleri bakımından zengin bilgiler sunabileceği düşünülmüştür. Bu araştırmada, veriler ilgili filmde elde edilmiş olup katılımcılardan alınmamıştır. Dolayısı ile mevcut araştırma, etik komisyon onay belgesi almayı gerektirmemektedir.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, araştırmacılar tarafından oluşturulan "Film Değerlendirme Formu" aracılığıyla toplanmıştır. Form oluşturulurken, Krumboltz'un Sosyal Öğrenme Kuramında yer alan temel kavramlar (ör. genetik faktörler, çevresel olaylar/koşullar) isimlerinde herhangi bir değişiklik yapılmadan forma aktarılmıştır. Ayrıca formda, "Krumboltz'un Sosyal Öğrenme Kuramının temel kavramları ile beraber, sahnenin dakika ve saniyesi ve ilgili sahnedeki içerik" şeklinde başlıklar yer

almıştır. Verilerin toplanma aşamasında, izlenen sahnelerin hangi temel kavramı yansıttığı, dakika ile saniyesi ve sahnedeki içerik/olay örgüsü ilgili kutucuğa işaretlenmiştir. Bu aşamada, film birden çok kez izlenerek forma aktarılan bilgiler yeniden kontrol edilmiştir. Veri toplama aşaması bittikten sonra verilerin analizine geçilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde tematik analiz kullanılmıştır. Tematik analiz, nitel verilerdeki temaları belirlemek, analiz etmek ve yorumlamak amacıyla kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Braun ve Clarke, 2022). Bu doğrultuda, mevcut çalışmada Film Değerlendirme Formu'nda yer alan Krumboltz'un Sosyal Öğrenme Kuramına ilişkin temel kavramlar, temalar, kategoriler ve kodlar şeklinde ele alınmıştır. Film, ilk araştırmacı tarafından en az iki kez izlenmiş ve Krumboltz'un Sosyal Öğrenme Kuramı kapsamında oluşturulan temalar, kategoriler ve kodlar açısından değerlendirilerek elde edilen bulgular ilgili forma işaretlenmiştir. Elde edilen yazılı veriler, tematik analizden geçirilerek oluşturulan tabloya (bkz. Tablo 2) eklenmiştir. Filmin analizi ilk araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiş, ikinci araştırmacı ise belirlenen temaların, kategorilerin ve kodların ilgili kuramsal çerçeve doğrultusunda adlandırılmasında ve analizinde destek sunmuştur. Bir diğer deyişle, ikinci araştırmacı, araştırmanın amacına uygunluk açısından kullanılması gereken analiz yönteminin belirlenmesi ve temaların daha doğru ve net biçimde ele alınması için uygun olan isimlendirmelerin kullanılması konularında katkı sunmuş, makalenin son halini alması için gerekli düzenlemelerde bulunmuştur.

Verilerin analizi gerçekleştirilirken, sahnelere ilişkin frekanslar da kaydedilmiştir. Sahnelerdeki her bir davranış, tutum, olay örgüsü ve diyaloglar incelenen kariyer kuramının kavramlarına uygunluk açısından değerlendirilmiştir. Frekanslar belirlenirken her sahnede, değerlendirilen tema, kategori ve kodlara uygun olan her bir durum/gözlem/sahne sayısı frekans olarak ele alınmıştır. Örneğin, filmde Mary'nin üstün matematik yeteneğine sahip olduğuna ilişkin gözlemlerin yer aldığı toplam 19 sahneye ulaşılmış (bkz. Tablo 2) ve frekans 19 olarak belirlenmiştir. Özetle, filmin sahnelerinin hangi tema, kategori ve kod ile bağlantılı olabileceği dikkatlice ele alınmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalardaki geçerlik ve güvenirlik, nicel araştırmalardan farklı olarak inandırıcılık bağlamında ele alınmakta olup çalışmanın inandırıcılığına yönelik birtakım önlemler alınmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu kapsamda, bu çalışmada inandırıcılığı sağlamak için bilimsel bir kariyer kuramı temel alınarak elde edilen bulgular, oluşturulan doküman incelemesi formuna aktarılmıştır. Örnekleme oluşturan film, birkaç kez izlenmiş ve film hakkında detaylı bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca, filmin seçiminde başka bir alan uzmanından da fikir alınmıştır. Bu aşamada,

araştırmanın konusuna ve amacına uygun olarak seçilen filmler, kariyer danışmanlığı alanında çalışmalar yapan bir uzmana gönderilmiştir. Alınan geribildirimler doğrultusunda, üstün yetenekliliği daha çok kişisel ve gelişimsel özellikler açısından incelediği düşünülen filmler listeden çıkarılmıştır. Geriye kalan filmler, ilk araştırmacı tarafından yeniden izlenmiş ve Krumboltz'un Sosyal Öğrenme Kuramı'nın temel kavramlarını daha iyi yansıttığı düşünülen "Deha (Gifted)" filmi örneklem olarak belirlenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular, derinlemesine olarak raporlanmış ve filmde geçen diyaloglar kullanılarak doğrudan alıntılar sunulmuştur. Elde edilen bulgular, filmin ele alındığı daha önceki çalışmaların (ör. Afat vd., 2020; Şentürk, 2018) bulguları ile karşılaştırılmıştır. Sonuçlar, ilgili alanyazınla bağlantı kurularak tartışılmıştır. Tüm bunlara ek olarak, mevcut çalışmada araştırmacının rolüne de değinilmiştir.

Araştırmacının Rolü

Nitel araştırmalarda, araştırmacının rolünün oldukça önemli olduğu ve araştırmacının sürecin her adımında bulunması gerektiği vurgulanmaktadır (Fink, 2000). Bu çalışmadaki ilk araştırmacı, lisans ve yüksek lisansını Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı'nda tamamlamış, doktorasını ise aynı alanda sürdürmektedir. Öğrenimi süresince kariyer psikolojik danışmanlığı alanında çeşitli dersler almış, uygulamalar yürütmüş ve bu konuda bir makale yayınlamıştır. Bir dönem, üniversitesinin kariyer merkezinde ve tercih danışmanlığı günlerinde kariyer danışmanı olarak görev almıştır. Ayrıca, nitel araştırma yöntemi konusunda da çeşitli dersler almıştır. Bununla birlikte, araştırmacı nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesine ilgi duymakta olup bu yöntemin kullanıldığı üç farklı yayına sahiptir. İkinci araştırmacı ise lisans, yüksek lisans ve doktorasını Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı'nda tamamlamış olup 2016 yılından bu yana, kariyer psikolojik danışmanlığı alanında lisans ve lisansüstü dersler vermektedir. Doktora tezini ve yurtdışında gerçekleştirdiği doktora sonrası çalışmalarını kariyer psikolojik danışmanlığı alanında yürüten ikinci araştırmacı, bu alanda çeşitli ulusal/uluslararası araştırmalar, uygulamalar ve projeler yürütmeye devam etmektedir.

Bulgular

Bu bölümde, Krumboltz'un Sosyal Öğrenme Kuramı çerçevesinde yapılan tematik analizden elde edilen bulgular, temalar, kategoriler ve kodlar şeklinde ele alınmış ve tablo (bkz. Tablo 2) halinde sunulmuştur. Gerçekleştirilen analizler sonucunda, filmde bulunan içerikler genetik faktörler (f=19; %10,86), çevresel olaylar/koşullar (f=86; %49,14), öğrenme deneyimleri (f=44; %25,14), göreve yaklaşım becerileri (f=14; %8) ve genellemeler (f=12; %6,86) temaları altında toplanmış ve bulgular başlıklar halinde sıralanmıştır.

Tablo 2. Temalara, Kategorilere ve Kodlara Dair Frekanslar

<i>Tema</i>	<i>Kategori</i>	<i>Kod</i>	<i>f</i>
Genetik Faktörler	Üstün Yetenekler	Üstün Matematik Yeteneği	19
Toplam			19
Çevresel Olaylar/Koşullar	Sosyal Çevredeki Bireyler	Anne	15
		Dayı	12
		Büyükanne	19
		Arkadaşlar/Yaşlılar	10
		Öğretmen	5
		Diğer Bireyler (Komşu, Avukat vb.)	8
	Toplam		69
	Sosyal Koşullar	Ailenin Geçmiş Deneyimleri	7
		Ekonomik Faktörler	7
		Teknolojik Olanaklar	3
Toplam		17	
Toplam			86
Öğrenme Deneyimleri	Araçsal Öğrenme Deneyimleri	Okul Deneyimleri	11
		Diğer Bireylerle (ör. büyükanne, öğretmen, profesör)	15
		İlişkili Araçsal Deneyimler	26
	Toplam		26
	Çağrışımsal Öğrenme Deneyimleri	Diğer Bireylerle (ör. dayı, büyükanne, profesör vb.)	18
Toplam		18	
Toplam			44
Göreve Yaklaşım Becerileri	Problem Çözme Becerileri	Sosyal Problem Çözme Becerileri	3
	Bilişsel Yapılar	Okula İlişkin Tutum	5
	Ders Çalışma Becerileri/Alışkanlıkları	Matematik Çalışma Becerileri/Alışkanlıkları	6
	Toplam		14
Genellemeler	Kendine İlişkin Genellemeler	Farklı Olmaya İlişkin Genellemeler	3
		Üstün Yetenekliliğe İlişkin Genellemeler	1
	Toplam		4
	Çevreye İlişkin Genellemeler	Okula ve Akranlara İlişkin Genellemeler	4
		Diğer Bireylere İlişkin Genellemeler	4
Toplam		8	
Toplam			12
Genel Toplam			175

Genetik Faktörler

Filmin çeşitli sahnelerinde, Krumboltz'un Sosyal Öğrenme Kuramındaki genetik faktörler (f=19; %10,86) teması altında, aynı kuramda yer alan ve genetik olarak aktarılabilen üstün yetenekler (f=19; %10,86) şeklinde bir kategori elde edilmiştir. Buradan hareketle, filmde üstün yetenekliliğin genetik olarak aktarıldığına ilişkin içerikleri kapsayan sahnelerin bulunduğu söylenebilir.

Üstün Yetenekler

Bu kategori altında, üstün matematik yeteneği (f=19) şeklinde bir kod gözlemlenmiştir. Nitekim filmin başrolü olan Mary'nin "üstün yetenekli" bir çocuk olduğu ve matematik dehası olarak görüldüğü filmin başından sonuna kadar vurgulanmaktadır.

Üstün Matematik Yeteneği: Filmin bir sahnesinde öğretmeni Mary için dayısına “Bence kızınız Mary bir deha olabilir. Bugün matematik dersinde bazı çok ama çok zor soruları çözdü. Gerçekten çok zor sorular sordum, bunlar 7 yaşındaki bir çocuğun çözebileceği sorular değildi.” (Film, 8. Dk.) demiştir. Öte yandan, filmin pek çok sahnesinde Mary’nin annesinin de bir matematik dehası şeklinde adlandırıldığı (ör. Film, 15. Dk.) ve geçmişte yedi büyük milenyum problemlerinden birini kanıtladığı (ör. Film, 90. Dk.) vurgulanmıştır. Ayrıca, çeşitli sahnelerde Mary’nin annesi için kurulan “Diana, sıradan bir insan değildi, olağanüstüydü.”, “Onun yetenekleri milyarda birdi.” ve “O, dünyadaki en parlak beyinlerden biriydi.” (Film, 66. Dk.) cümleleri de bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Dahası, filmin başka bir sahnesinde Mary’nin büyükannesinin de bir matematik araştırmacısı olduğu (Film, 44. Dk.) belirtilmiştir.

Çevresel Olaylar/Koşullar

Çevresel olaylar/koşullar teması altında, sosyal çevredeki bireyler (f=69, %39,43) ve sosyal koşullar (f=17; %9,71) şeklinde iki kategori elde edilmiştir.

Sosyal Çevredeki Bireyler

Bu kategori altında, anne (f=15), dayı (f=12), büyükanne (f=19), arkadaşlar/yaşlılar (f=10), öğretmen (f=5) ve diğer (f=8) şeklinde kodlar belirlenmiştir.

Anne: Bir önceki kategoride de belirtildiği üzere, Mary’nin annesi üstün bir matematik yeteneğine sahip olup, Mary’nin bu yeteneğe sahip olmasında ve matematik eğitimine yönelik bir kariyer tercih etmesinde hem genetik hem de dolaylı olarak etkili olmuş olabilir. Filmin bir sahnesinde, büyükannesiyle annesinin kanıtlamaya çalıştığı problem üzerinde konuşan Mary, kanıtlanan milenyum problemlerini çözen kişilerin fotoğraflarını göstererek, “Belki bir gün orada benim resmim olur” (Film, 47. Dk.) demiştir. Mary’nin, annesinin matematik çözerken çekilen fotoğraflarını gördüğünde hayran kalması ve etkilenmesi de (Film, 43. Dk.) bu duruma örnek gösterilebilir.

Dayı: Mary’nin kariyer gelişim sürecini etkileyen bireylerden biri de dayısıdır. Mary dayısının isteği üzerine, ilk olarak normal gelişim gösteren yaşlılarıyla aynı sınıfta eğitim gördüğü bir okula başlamıştır. Ancak, üstün yetenekleri sebebiyle derslerde sıkılmış ve okula uyum sağlayamamıştır. Çevredeki diğer bireyler Mary’nin bu okula gitmemesi gerektiğini belirtse de dayısı, Mary için “Dünyaya açılmalı, yaşıtı tek bir arkadaşı, sosyal becerileri yok. Nasıl çocuk olunacağını bile bilmiyor.” (Film, 3. Dk.), “Bu kızın ihtiyacı olan son şey farklılığının yüzüne vurulması. İnanın bana o da farkında. O yüzden bence Mary yaşlıları gibi bu okula gitmeli.” (Film, 21. Dk.) demiştir. Filmin başka bir sahnesinde, dayının üstün yetenekli çocuklara eğitim veren bir okulun bursunu reddettiği (Film, 22. Dk.) dikkat çekmektedir. Ancak bir süre sonra hem dayısı hem de çevredeki diğer bireyler, Mary’nin üstün yetenekliler için özel matematik eğitimlerinin verildiği, dünyaca tanınmış bir okula gitmesine karar

vermiştir. Filmin son sahnelerinde, dayısının ilgili okula sıcak baktığı ve Mary'nin bu okulda eğitim görmesini onayladığı (Film, 95. Dk.) görülmektedir.

Büyükanne: Mary'nin kariyer gelişiminde etkili olabilecek bir diğer kişinin Mary'nin büyükannesi olduğu düşünülmektedir. Filmin çoğu sahnesinde büyükannenin matematiğe ve üstün yetenekliliğe olan ilgisi belirgin bir biçimde gözlenmektedir. Belirtildiği üzere, büyükannenin de geçmişte bir matematik araştırmacısı olması, genetik bir aktarımın varlığını ifade edebilir. Öte yandan, filmin çoğunda büyükannenin Mary'yi üstün yeteneklilere yönelik eğitimin verildiği bir okula göndermek istediği ve bu sebeple dayısı Frank ile çatıştığı (ör. Film, 28 Dk.), Mary'nin üstün matematik yeteneğini desteklemek için ona kitaplar, bilgisayarlar aldı (Film, 24. Dk.) ve yardımcı öğretmenler getirdiği; Mary ile birlikte matematik problemleri çözdükleri (Film, 87. Dk.) görülmektedir. Bir sahnede, büyükannenin Mary'yi matematik alanında teşvik etmek için *"Eğer gerçekten istersen, resmini oraya koydurabilirsin hayatım. Ben sana yardım ederim. Dikkat ve ciddi çalışma ister ama olur da başarırsan ismin ebediyen baki kalır."* demekte (Film, 47. Dk.) ve Mary'yi bir matematik profesörü ile tanıştırmaktadır (Film, 48. Dk.).

Arkadaşlar/Yaşlılar: Filmin ilk sahnelerinde, Mary'nin ilkokula başladığı ve normal gelişim gösteren yaşlılarının Mary'yi tuhaf bir biçimde karşıladığı görülmektedir. Mary, üstün matematik yeteneği sebebiyle yaşlılarının seviyesindeki problemleri kolaylıkla çözmekte, bir sahnede *"3+3 mü? Ciddi mi bu? Bunun 6 olduğunu herkes bilir. Bu nasıl bir okul ki böyle?"* (Film, 4. Dk.) demektedir. Bir sahnede, *"Okuldaki diğer çocuklar da öğretmenin sorularını cevaplıyor ama onların başları hiç derde girmiyor"* (Film, 10. Dk.), bir diğer sahnede ise arkadaşları için *"Ya beni sevmeyince?"* (Film, 12. Dk.) demiştir.

Öğretmen: Mary'nin üstün matematik yeteneğini, öğretmeni okula geldiği ilk gün fark etmiş olup dayısına bu durumdan söz etmiştir. Ayrıca, okuldaki başka bir öğretmene Mary için *"Sınıfımda çok tuhaf bir çocuk var."* (Film, 6. Dk.) demiştir. Sınıfa sınav yapacağı zamanlarda, Mary'ye ayrı ve zor soruların olduğu bir matematik sınavı hazırladığı görülmektedir. Bir sahnede Mary'ye *"Çabuk bitireceğini bildiğim için bir tane daha kâğıt getirmiştin."* (Film, 14. Dk.) demektedir. Bununla beraber, öğretmenin Mary'nin üstün matematik yeteneğini olumlu karşılayıp onu bu konuda teşvik ettiği filmin pek çok sahnesinde gözlenmektedir.

Diğer Bireyler: Filmde, Mary'nin kariyer gelişim sürecinde etkili olduğu düşünülen pek çok bireyin yer aldığı gözlenmektedir. Okulun müdiresi, matematik profesörü, komşu Roberta ve dayısı Frank'in avukatı bu bireylere örnek olarak verilebilir. İlgili bireyler, Mary'nin üstün yeteneklilere yönelik eğitim verilen bir okula gönderilmesinde doğrudan veya dolaylı olarak etkili olmuştur. Örneğin bir sahnede okul müdiresi Frank'e, *"Bayan Stevenson çocuğunuzun çok özel olduğunu ve eğitim müfredatımızın onun yeteneklerini sınamaya yetemeyeceğini düşünüyor. Neyse ki Oaks Deha Akademisi'nin müdürüyle iyi arkadaşızdır. Kızınız için tam burs ayarlayabilirim."* (Film, 20. Dk) demiştir. Benzer bir

biçimde, profesörün, avukatın ve komşunun da Mary'nin üstün yeteneğini destekledikleri ve bu yeteneği geliştirmek için daha iyi bir okula gitmesi gerektiğine ilişkin çabalarının olduğu, pek çok sahnede (ör. Film, 69. Dk.) yer almaktadır.

Sosyal Koşullar

Bu kategori altında, ailenin geçmiş deneyimleri (f=7), ekonomik faktörler (f=7) ve teknolojik olanaklar (f=3) şeklinde kodlar ortaya çıkmıştır.

Ailenin Geçmiş Deneyimleri: Filmdeki bazı sahnelerde, Mary'nin annesinin üstün matematik yeteneği konusundaki beklentilerden ve baskılardan bunalıp intihar ettiği, bu sebeple Mary'nin çocukluğunu yaşamasını, arkadaşlarının olmasını, oyun oynamasını ve mutlu olmasını istediği (Film, 70. Dk.) belirtilmektedir. Mary'nin üstün yeteneklilere eğitim veren Oaks Deha Akademisi'ne gitmesi konusundaki ısrarlara yönelik olarak dayısı, "Oaks'ı bilirim. Harika bir okuldur. Ancak ailemizin bu tür okullarla kötü bir geçmişi var." (Film, 21. Dk.) demiştir.

Ekonomik Faktörler: Filmde Mary'nin kariyer planlama sürecinde ekonomik faktörlerin etkisi de gözlenmektedir. Bu doğrultuda, filmin çeşitli sahnelerinde Mary'nin dayısı ile birlikte yaşadığı ve dayısının sosyo-ekonomik düzeyinin yeterli seviyede olmadığı görülmektedir. Başka bir sahnede, dayının 30.000 dolar yıllık ücrete sahip Oaks Deha Akademisi'nin ücretini karşılayamayacağına yönelik bir konuşma (Film, 20. Dk.) geçmektedir. Diğer sahnelerde ise Mary'nin ekonomik şartlardan dolayı sağlık sigortasına ve özel bir bilgisayara sahip olmadığı (Film, 69. Dk.) belirtilmektedir. Benzer bir biçimde, büyükannenin avukatı, filmdeki duruşma sahnesinde Mary'nin kendine ait bir yatak odasının olmadığını ve ikinci el eşya satan bir yerden alınan yatakta uyduğunu (Film, 69. Dk.) söylemektedir. Büyükanne dayısına bu konuda, "Bu çocuk için yarattığım ortam, yaşadığı yer, gittiği okul fazlasıyla standartların altında." (Film, 26. Dk.) demektedir.

Teknolojik Olanaklar: Ekonomik faktörlerle paralel bir biçimde, filmde Mary'ye sunulan teknolojik olanakların da yeterli düzeyde olmadığı, bunun da kariyer gelişim sürecini etkilediği söylenebilir. Belirtildiği üzere, Mary'nin kendine ait bir bilgisayar bulunmamakta olup büyükannesi, kendisine matematik çalışması için bir bilgisayar aldığımda Mary'nin çok sevindiği (Film, 24. Dk.) gözlenmektedir. Ayrıca filmin çeşitli sahnelerinde, Mary'nin matematik çalışmak amacıyla hediye edilen bilgisayarla çok zaman geçirdiği (ör. Film, 41. Dk.) görülmektedir.

Öğrenme Deneyimleri

Krumboltz'un Sosyal Öğrenme Kuramı'nda da yer alan öğrenme deneyimleri teması altında, araşsal öğrenme deneyimleri (f=26; %14,86) ve çağrışımsal öğrenme deneyimleri (f=18; %10,29) olmak üzere iki farklı kategori yer almaktadır.

Araçsal Öğrenme Deneyimleri

Bu kategoride, okul deneyimleri (f=11) ve diğer bireylerle ilişkili araçsal deneyimler (f=15) şeklinde kodlar elde edilmiştir.

Okul Deneyimleri: Filmin ilk sahnelerinde, Mary'nin okulda sorulan matematik problemlerini hemen çözdüğü için çabuk sıkıldığı, başını masaya koyarak dersi dinlemediği (ör. Film, 4. Dk.); bu durumun da Mary'de okula gitmek istememe durumuna sebep olduğu görülmektedir. Örneğin bir sahnede, dayısına "Belirtiyim, o aptal okula en başından gitmek istememiştim." (Film, 9. Dk.) demiştir. Başka bir sahnede ise kendisinden beklenenin bu olduğunu fark edip arkadaşları gibi davranmaya başladığı (ör. arkadaşları gibi konuşmaya başlaması) (Film, 12. Dk.), gözlenmektedir.

Diğer Bireylerle (ör. dayı, büyükanne vb.) İlişkili Araçsal Deneyimler: Filmde, büyükannenin Mary'ye matematik yeteneği konusunda fazlaca destek olduğu ve Mary'yi bu konuda teşvik ettiği görülmektedir. Mary'nin matematiğe olan ilgisini takdir ettiği ve onu bu konuda pekiştirdiği sahneler (ör. Film, 47. Dk.) bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Benzer bir biçimde, bir sahnede büyükanne Mary'yi ünlü bir matematik profesörü ile tanıştırmakta, Profesör Mary'nin yeteneğini görünce Mary'nin olağanüstü başarısını destekler bir biçimde (Film, 50. Dk.) gülümsemektedir. Okulun ilk günlerinde Mary'nin üstün matematik yeteneğini fark eden öğretmeni de Mary'ye yeteneğinin farkında olduğunu çeşitli şekillerde aktarmakta ve onun için ayrı ve üst düzey sorular hazırlamaktadır.

Çağrışımsal Öğrenme Deneyimleri

Çağrışımsal öğrenme deneyimleri kategorisinde, diğer bireylerle ilişkili çağrışımsal deneyimler (f=18) kodu elde edilmiştir.

Diğer Bireylerle (ör. dayı, büyükanne, profesör vb.) İlişkili Çağrışımsal Deneyimler: Mary'nin okula ve çevresine ilişkin gözlemlerinin/duyumlarının kariyer kararı ve eğitim sürecinde etkili olduğu söylenebilir. Bir sahnede, büyükannesi Mary'yi özel matematik eğitimi konusunda desteklerken dayısı, "Evet ama maalesef yapacağı ödevler var." (Film, 24. Dk.) şeklinde bir cümle kurarak konuşmanın devam etmesini engellemiştir. Başka bir sahnede (Film, 48. Dk.) ise kendisine yanlış kurgulanmış bir matematik problemi sorulan Mary, problemi anlamakta zorlanmıştır. Bu esnada, hemen arkasında duran büyükannesi profesöre "Ona bir şans ver. Altı yaşındayken Zimmer okudu." demiş, profesör ise "Olağanüstü. Ne kadarını anladı bari?" (Film, 48. Dk.) diye yanıtlamıştır.

Göreve Yaklaşım Becerileri

Göreve yaklaşım becerileri teması altında, problem çözme becerileri (f=3; %1,71), bilişsel yapılar (f=5; %2,86) ve ders çalışma becerileri/alışkanlıkları (f=6; %3,43) şeklinde kategoriler elde edilmiştir.

Problem Çözme Becerileri

Problem çözme becerileri kategorisi altında sosyal problem çözme becerisi (f=3) şeklinde bir kod elde edilmiştir.

Sosyal Problem Çözme Becerisi: Mary, okulun ilk günlerinde kendisinin sınıf arkadaşlarından farklı olduğunu, dışlandığını fark etmiş ve arkadaşları tarafından kabul görmek için zamanla onların davrandığı gibi davranmaya başlamıştır. Bir sahnede, öğretmenine arkadaşları gibi "*Güünaaydın Bayan Stevenson*" (Film, 12. Dk.) dediği görülmektedir. Başka bir sahnede arkadaşlarının kendisinden uzaklaşmaması için "*İnsanlara vurmak yanlıştır, onlar kötü olsa da. Bir daha yapmayacağım, o yüzden benden korkmayın.*" (Film, 22. Dk.) demiştir. Devam eden sahnelerde ise Mary'nin arkadaşlarıyla yakın ilişkiler kurmaya ve okulunu sevmeye başladığı (Film, 96. Dk.) görülmektedir.

Bilişsel Yapılar

Bilişsel yapılar kategorisi altında okula ilişkin tutum (f=5) adında bir kod elde edilmiştir.

Okula İlişkin Tutum: Mary, çeşitli yaşantılardan dolayı okuluna ilişkin "*aptal, sıradan ve kötü*" gibi ifadeler (Film, 9. Dk.) kullanmaktadır. Üstün yeteneklilere yönelik eğitimin verildiği okula gittiği bir sahnede ise dayısı okul nasıl diye sormakta, Mary "*Eğlenceli, sıradan okul eğlencesi gibi değil ama.*" (Film, 95. Dk.) demiştir.

Ders Çalışma Becerileri/Alışkanlıkları

Ders çalışma becerileri/alışkanlıkları kategorisi altında da matematik çalışma becerileri/alışkanlıkları (f=6) şeklinde bir kod belirlenmiştir.

Matematik Çalışma Becerileri/Alışkanlıkları: Filmin bir sahnesinde, Mary'nin ileri düzey problemlerin olduğu bir kitapta türevsel denklemlere geçtiği ve kitap hakkında büyükannesine "*Evet, o kitabı severim.*" (Film, 24. Dk.) dediği görülmektedir. Başka bir sahnede, büyükannesinin matematik çalışması için hediye ettiği bilgisayar için "*Bu makine, harika problemlerle dolu*" (Film, 26. Dk.) demektedir. Diğer bir sahnede ise Mary matematik problemi çözerken dayısı, "*Bugünlük bu kadar matematik yeter. Hadi dışarı çıkalım.*" demekte, Mary ise "*Umurumda bile değil.*" diyerek (Film, 29. Dk.) matematik çözmeye devam etmektedir. Benzer bir biçimde, filmdeki pek çok sahnede Mary'nin matematik problemleri çözdüğü (ör. Film, 26. Dk.) gözlenmektedir. Bununla beraber, Mary başka bir sahnede, üstün matematik yeteneğinin farkında olduğu için tereddüt etmeden ünlü bir matematik profesörün karşısına (Film, 48. Dk.) çıkmaktadır.

Genellemeler

Genellemeler teması altında, kendine ilişkin genellemeler (f=4; %2,29) ve çevreye ilişkin genellemeler (f=8; %4,57) olmak üzere iki farklı kategori elde edilmiştir.

Kendine İlişkin Genellemeler

Kendine ilişkin genellemeler kategorisinde, farklı olmaya ilişkin genelleme (f=3) ve üstün yetenekliliğe ilişkin genelleme (f=1) adında iki kod belirlenmiştir.

Farklı Olmaya İlişkin Genelleme: Filmin genelinde, Mary'nin diğerlerinden farklı olduğuna ilişkin bir algıya sahip olduğu görülmektedir. Bir sahnede, Mary'nin gittiği ilk okuldaki arkadaşları için dayısına "Ama ya beni sevmeyizse?" (Film, 12. Dk.) başka bir sahnede ise arkadaşlarına "Benden korkmayın." (Film, 22. Dk.) demektedir.

Üstün Yetenekliliğe İlişkin Genelleme: Mary'nin üstün matematik yeteneğinin farkında olduğu ve bu konuda kendine güvendiği filmin bütününde görülmektedir. Kendisine üst düzey bir matematik denklemi soracak olan profesörün karşısına çıkmayı tereddüt etmeden kabul ettiği ve dünyaca ünlü milenyum problemlerinden biri için "Belki bir gün orada benim resmim olur" (Film, 47 Dk.) dediği gözlenmektedir.

Çevreye İlişkin Genellemeler

Çevreye ilişkin genellemeler kategorisi altında ise okula ve akranlara ilişkin genelleme (f=4) ve diğer bireylere ilişkin genelleme (f=4) şeklinde kodlar belirlenmiştir.

Okula ve Akranlara İlişkin Genelleme: Filmin bazı sahnelerinde Mary'nin ilk okulu için "aptal, kötü ve sıradan okul" (ör. Film, 9. Dk.), arkadaşları için ise "salak arkadaşlar" (Film, 12. Dk.) şeklinde ifadeler kullandığı gözlenmektedir. Başka bir sahnede ise yaşlıları için "Yaşıtlarım çok sıkıcı." (Film, 53. Dk.) demektedir.

Diğer Bireylere İlişkin Genelleme: Filmin pek çok sahnesinde, Mary'nin çevredeki diğer insanlara ilişkin genellemelere de sahip olduğu gözlenmektedir. Bir sahnede büyükannesi ile birlikte, matematik profesörü ile buluşmakta ve büyükannesine "Daha girmeden o adamın sakallı olacağını biliyordum. Matematik öğretmenleri hep sakallı oluyor." (Film, 49. Dk.) demiştir.

Tartışma

Deha filminin üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişimleri ve Krumboltz'un Sosyal Öğrenme Kuramı kapsamında incelendiği bu çalışmada, ilgili kuramla uyumlu olarak genetik faktörler, çevresel olaylar/koşullar, öğrenme deneyimleri, göreve yaklaşım becerileri ve genellemeler şeklinde beş tema elde edilmiş olup filmde en fazla çevresel olaylar/koşullar temasına ilişkin içeriklerin yer aldığı belirlenmiştir. İkinci olarak, öğrenme deneyimleri temasının yer aldığı, bunu sırasıyla genetik faktörler, göreve yaklaşım becerileri ve genellemeler temalarının izlediği belirlenmiştir.

Çevresel olaylar/koşullar teması altında ise en fazla sosyal çevredeki bireyler kategorisine yönelik içeriklerin bulunduğu, bunu sosyal koşullar kategorisine ilişkin içeriklerin izlediği görülmüştür. Sosyal Öğrenme Kuramı'na göre, bireyin eğitim ve kariyer gelişim süreci çevresel

olaylardan/koşullardan önemli ölçüde etkilenmektedir. Çevresel olayların/koşulların içerisinde ele alınan etmenlerden biri bireyin sosyal çevresinde yer alan kişiler olup bu kişilere ebeveynler, öğretmenler, yöneticiler ve politika yapıcılar örnek olarak verilebilir. Ayrıca, kuramda çocukların eğitimlerinin doğum öncesi dönemde başladığı ve bu esnada ebeveynlere önemli görevlerin düştüğü vurgulanmaktadır. Benzer bir biçimde, kuramda çocukların okullarda arkadaşları ile etkileşimleri sonucu bazı sosyal beceriler edindikleri, öğrenme yaşantıları geçirdikleri ve hem arkadaşlarından hem de öğretmenlerinden bazı takdir ve eleştiriler aldıkları, buna bağlı olarak da kariyer süreçlerinin şekillenebildiği belirtilmektedir (Krumboltz, 2009). Deha filminde de yakın sosyal çevrede bulunan bireylerin Mary'nin eğitim ve kariyer gelişim sürecini doğrudan veya dolaylı olarak etkiledikleri görülmüştür. Deha filminin farklı açılardan incelendiği çalışmalarda (ör. Afat vd., 2020; İmamoğlu ve Tortop, 2017; Şentürk, 2018) çevredeki bireylerin Mary'nin yaşamında etkili olduğu belirtilmiştir. Üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişimlerinin Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı açısından incelendiği başka bir film analizi çalışmasında (Karacan-Özdemir, 2018) da çevresel etkilerin yer aldığı belirlenmiştir. Bu sebeple, filmdeki bu kategorinin hem Krumboltz'un Sosyal Öğrenme Kuramı ile hem de önceki araştırmaların bulgularıyla uyumlu olduğu söylenebilir. İlgili alanyazında, kariyer karar verme sürecinin üstün yeteneklilerin çevresindeki bireyler için de stresli olabileceği ve bu bireylerin kariyer gelişimini olumlu veya olumsuz etkileyebileceği vurgulanmaktadır (Greene, 2005, 2006). Örneğin, çevredeki kişilerin mükemmeliyetçilik ve yüksek beklentiler içinde olması, üstün yeteneklilerin bazı kariyer alanlarına yönelmelerini engelleyebilmekte, ertelemeye ve başarısızlık korkusuna yol açabilmektedir (Greene, 2006; Leung, 1998). Benzer bir biçimde, çevredeki bireyler, Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı bağlamında kariyer engelleri arasında değerlendirilebilmektedir (Lent, Brown ve Hackett, 1994). Diğer yandan, çevredeki bireyler beklentilerini iyi bir biçimde yönettiklerinde kariyer gelişim sürecini olumlu olarak etkileyebilmekte (Leana-Taşçılar, 2020b) ve birer sosyal destek kaynağı (Bozgeyikli vd., 2010) olabilmektedirler. Bu doğrultuda, filmde dayının Mary'yi başlangıçta yeteneklerini geliştirebileceği bir okula göndermemesi, bir kariyer engeli şeklinde değerlendirilebilir. Dayının sonradan kararını değiştirmesi, büyükannenin ve diğer bireylerin destekleyici tutumları ise kariyer desteğine ve çevredeki kişilerin kariyer sürecindeki olumlu etkisine örnek olarak verilebilir. Bununla beraber, içinde bulunulan kültür de kariyer gelişim sürecini etkilemekte (Sharf, 2013) olup Krumboltz (2009) kariyer seçiminde kültürün etkisinin göz önüne alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Film, Amerika gibi görece daha bireyci kültürün hâkim olduğu bir ortamda geçmektedir. Türkiye ise hem bireyci hem de toplulukçu özelliklerin yer aldığı bir kültür özelliği sergilemektedir (Kağıtçıbaşı, 2017). Dolayısı ile çevredeki bireylerin kariyer gelişim sürecindeki etkisi Türkiye'de daha yoğun bir biçimde gözlenebilir. Nitekim Türkiye'de lise öğrencileri ile gerçekleştirilen bazı araştırmalarda (Baltacı, Öztemel ve Traş, 2020; Öztemel, 2013) çevreden

algılanan sosyal destek arttıkça kariyer karar verme güçlüklerinin azaldığı, kariyer karar verme öz-yeterliğinin ise arttığı (Mert, Duman ve Kahraman, 2019) sonuçlarına ulaşılmıştır. Türkiye’de üstün yetenekli bireylerle gerçekleştirilen bazı araştırmalarda (ör. Bozgeyikli vd., 2010; Ozcan, 2017) da ailenin ve çevrenin kariyer gelişim sürecinde etkili olduğu belirlenmiştir. Ancak, Bulut ve Bacanlı (2022) tarafından üstün yeteneklilerin kariyer gelişimi alanında yapılan makalelerin incelendiği çalışmada, ailenin kariyer gelişimi üzerindeki etkilerinin ele alındığı sınırlı sayıda araştırmanın olduğu belirtilmiştir. Bu sebeple, Türkiye ve benzeri kültürlerde üstün yeteneklilerin kariyer gelişim süreçleri değerlendirilirken, çevredeki bireylerin etkilerinin göz önünde bulundurulması önerilebilir.

Filmde, çevresel olaylar/koşullar teması altında elde edilen diğer bir kategori sosyal koşullar olmuştur. Bu doğrultuda, filmde ailenin geçmiş deneyimlerinin (ör. genetik matematik yeteneği ve ilişkili durumlar, annenin intiharı vb.), ekonomik faktörlerin (ör. dayının ekonomik durumunun yetersiz olması sebebiyle Mary’yi Oaks Deha Akademisi’ne gönderememesi) ve teknolojik olanakların (ör. Mary’nin bilgisayarı ile sürekli matematik çalışması) kariyer gelişimini etkilediği belirlenmiştir. Krumboltz’un Sosyal Öğrenme Kuramı’nda da çevresel olaylar/koşullar arasında teknolojik yenilikler, ailenin geçmiş deneyimleri, sahip olduğu olanaklar ve ekonomik etmenler bulunmaktadır. Bu kuramda, bireyin kontrolü dışındaki çevresel, kültürel, siyasi ve ekonomik faktörlerin kariyer gelişim sürecinde etkili olduğunu vurgulamakta olup ailenin geçmiş deneyimleri bunlar arasında değerlendirilmektedir. Dahası, ailenin yaşadığı bazı değişikliklerin ve travmaların da kariyer kararı sürecinde etkili olabileceği vurgulanmaktadır (Krumboltz, 2009). Buradan yola çıkarak, annenin intiharı, aile ile ilişkili bir travmatik yaşantı olarak değerlendirilebilir ve Mary’nin kariyer gelişim sürecini dolaylı biçimde etkilemiş olabilir. Benzer şekilde, Krumboltz’un kuramında ekonomik koşulların ve ailenin maddi destek kaynaklarının bireyin kariyer gelişiminde oldukça önemli olduğu belirtilmektedir. Ebeveynlerin eğitim ve kariyer gelişimi için maddi destek sunmaya ne kadar elverişli oldukları ve kaynaklara erişilebilirliğin ne durumda olduğu gibi konular bu duruma örnek olarak verilebilir (Krumboltz ve Levin, 2010). Bu açıdan incelendiğinde, Mary’nin dayısının Mary’yi yeteneklerini geliştirebileceği bir okula göndermeye maddi gücünün yetmediği ve kaynaklara erişilebilirliğin oldukça kısıtlı olduğu söylenebilir. Bu durum da Mary’nin başlangıçtaki kariyer gelişim sürecini doğrudan ve olumsuz olarak etkilemiş olabilir. Ekonomik faktörlerde olduğu gibi, sahip olunan teknolojik olanaklar da bireyin kariyer gelişimini bazı biçimlerde etkilemektedir. Örneğin, teknolojinin kötü kullanımı, atık yönetimi gibi iş alanlarının ortaya çıkmasını sağlarken; bilgisayarların yaygınlaşması iş gücünü dönüştürmektedir (Krumboltz ve Levin, 2010). Buradan hareketle, Mary’nin başlangıçta bir bilgisayara sahip olmaması, matematikle ilgili yeni uygulamalardan haberdar olmamasına, kendini geliştirememesine neden olmuş ve buna bağlı olarak kariyer gelişimini dolaylı biçimde etkilemiş olabilir. Benzer bir biçimde, kariyerle ilişkilendirilebilecek

pek çok kuram (ör. Ekolojik Sistemler Kuramı, Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı) da kariyer gelişim sürecinde çevrenin etkili olduğunu belirtmektedir (Bronfenbrenner, 1977; Lent vd., 1994). Nitekim Krumboltz'un Sosyal Öğrenme Kuramı, Bandura (1977) tarafından ortaya atılan Sosyal Öğrenme Kuramını temel almakta olup bu kuramda çevresel faktörlerin ve öğrenme yaşantılarının kariyer gelişim sürecini etkilediği vurgulanmaktadır. Diğer yandan, üstün yetenekli bireylerin yaşadıkları kariyer güçlükleri arasında bilgiye, çeşitli materyallere, güncel kaynaklara erişememe ve özel eğitim olanaklarına sahip olamama gibi maddi yetersizliklerin bulunduğu bilinmektedir. İlgili etmenlerin ise eğitim ve kariyer gelişim sürecini olumsuz bir biçimde etkilediği vurgulanmaktadır (Leana-Taşçılar, 2020b). Bu sebeple, üstün yetenekli bireylerin bilgiye erişime fazlaca ihtiyaç duydukları ve bu bireyler için mali yardımların sağlanması gerektiği belirtilmektedir (Greene, 2006). Buradan hareketle, filmde Mary'nin yeterli ekonomik ve teknolojik olanaklara sahip olmaması, alanyazını doğrular bir biçimde, kariyer güçlükleri yaşamasına sebep olmuş ve çeşitli kariyer ihtiyaçlarını meydana getirmiş olabilir.

Filmde ikinci olarak elde edilen tema, öğrenme deneyimleri olmuştur. Bu tema altında incelenen kuramla uyumlu olarak, araçsal ve çağrışımsal öğrenme olmak üzere iki kategori belirlenmiştir. Araçsal öğrenme deneyimleri, genel olarak daha önceki yaşantılardan elde edilen sonuçları kapsamakta olup bireyin sonraki davranışlarını etkilemektedir (Krumboltz, 2009). Örneğin, bireyin bir sınava çalışıp bunun sonucunda diğerlerinden olumlu geribildirimler alması bu davranışın devam etmesini sağlamakta ve kariyer gelişim sürecini olumlu bir biçimde etkilemektedir (Krumboltz, 2009). Filmde, Mary'nin özellikle büyükannesi tarafından matematik başarısı konusunda desteklendiği ve teşvik edildiği görülmektedir. Bu durum bir araçsal öğrenme deneyimi olup üstün yetenekli bireylerin ihtiyaçları arasında yer alan rol modelleri bakımından değerlendirilebilir. Uygun bir rol modelin, üstün yetenekli birey için sosyal destek kaynağı olması (Bozgeyikli vd., 2010) ve bireyi yeteneği konusunda teşvik ederek kariyer tercihleri hakkında bilgilendirmesi, bireyin kariyer gelişim sürecini olumlu etkilemektedir (Stewart, 1999). Benzer bir biçimde, Murat ve Karacan-Ozdemir'in (2020) çalışmasında da üstün yetenekli bireylerin, olumlu bir kariyer gelişimi için çevresel fırsatlara ve rol modellere ihtiyaç duydukları belirtilmiştir. Bu doğrultuda, büyükannenin Mary'nin kariyer gelişimini destekleyen bir rol modeli olduğu söylenebilir. Dolayısı ile filmdeki bu bulgu, alanyazınla uyumludur. Diğer yandan, filmde Mary'nin çağrışımsal öğrenme deneyimlerine sahip olduğu da görülmektedir. Çağrışımsal öğrenme deneyimleri, en genel anlamda gözlem veya klasik koşullanma ile öğrenmeyi kapsamaktadır. Örneğin birey, kendisi için nötr olan bir yaşantıyı olumlu ya da olumsuz bir deneyimle eşleştirirse çağrışımsal öğrenme meydana gelmektedir. Mesleklerle ilgili toplumdaki kalıpyargılar ve yaygın inanışlar doğrultusunda bireyin belli mesleklere karşı geliştirdiği olumsuz tutumlar buna örnek verilebilir (Krumboltz, 2009). Filmde, Mary'nin matematik yeteneğine ilişkin olumlu gözlemleri ve duyumları sonucunda kariyerini şekillendirdiği söylenebilir.

Filmdeki içeriklerden elde edilen bir diğer tema da genetik faktörlerdir. Bu doğrultuda, filmde Mary'nin sahip olduğu üstün matematik yeteneğe annesinin ve büyükannesinin de sahip olduğu görülmektedir. Sosyal Öğrenme Kuramına göre ırkı, etnik kökeni, cinsiyeti, diğer fiziksel özellikleri ve üstün yetenekleri (ör. müzik, spor vb.) kapsayan genetik etmenler kariyer gelişim sürecini farklı açılardan etkilemektedir. Öğrenme deneyimleri de göz önünde bulundurulduğunda, filmde Mary'nin matematik alanında bir kariyer sürecine yönelmesi hem genetik hem de çevresel etkilerle açıklanabilir. Öte yandan, üstün yeteneklerin genetik olarak aktarılması, yeteneklerin erken yaşlarda fark edilmesini sağlayabilir. Bu durum da üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişimlerinde yaşadıkları zorluklardan biri olan erken ortaya çıkma/belirmeyi meydana getirebilir (Smith ve Wood, 2020). Benzer bir biçimde, üstün bir yeteneğe sahip olmak mükemmeliyetçilik ve diğerlerinin beklentilerini karşılama gibi sorunları da beraberinde getirebilir (Kerr ve Sodano, 2003). Filmde, Mary'nin üstün matematik yeteneğinin erken yaşlarda ortaya çıktığı, çevresinin Mary'nin kariyeri hakkında erken dönemlerde düşünmeye başladığı ve bu konuda çatışma yaşadığı görülmektedir. Ayrıca, büyükannenin Mary'nin annesinden olduğu gibi Mary'den de matematik alanında büyük beklentiler içinde olduğu dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, alanyazında üstün yetenekli bireylerin yeterli düzeyde rol modeline (Stewart, 1999) ve destek kaynaklarına (Leana-Taşçılar, 2020b) sahip olamayabildikleri vurgulanmaktadır. Filmde, Mary'nin başlangıçta normal gelişim düzeyindeki yaşlarıyla beraber eğitim gördüğü, kendisi için yeterli eğitim olanaklarına ve rol modellerine sahip olmadığı; dolayısıyla burada çok sıkıldığı görülmektedir. Büyükannesiyle tanıştıktan sonra, üstün matematik yeteneği olan bir rol model; okulunu değiştirmesiyle ise kendisi için zengin eğitim kaynaklarına sahip olduğu gözlenmektedir. Dolayısı ile filmde, üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişimlerinde yaşadıkları zorluklara dair içeriklerin de yer aldığı söylenebilir. Deha filmini üstün yeteneklilerin genel özellikleri ve eğitimleri açısından inceleyen Afat vd. (2020), filmde yeteneğin anneden çocuğa aktarıldığı mitinin doğrulandığını ve üstün yetenekliliğin matematik ile ilişkilendirildiğini belirtmişlerdir. Bu açıdan bakıldığında, filmde yeteneğin genetik aktarımı ile ilgili kalıplaşmış düşüncelerin de yer aldığı söylenebilir. Krumboltz'un kuramında, genetik etmenlerin öğrenme ve öğretme yaşantılarına verilen tepkileri olumlu biçimde etkilediği belirtilmektedir. Örneğin, oldukça sınırlı müzik yeteneği olan bir kişinin, müzik eğitimine çok başarılı bir tepki verme olasılığının düşük olduğu vurgulanmaktadır (Sharf, 2013). Bu doğrultuda, filmde Mary'nin matematik eğitimi ile ilişkili öğrenme yaşantılarına başarılı bir tepki vermesi, genetik faktörlerin olumlu etkisiyle açıklanabilir.

Filmde dördüncü olarak belirlenen tema, göreve yaklaşım becerileri olmuştur. Sosyal Öğrenme Kuramı'nda, bir göreve nasıl tepki verileceği genetik etmenlere, çevresel faktörlere ve öğrenme deneyimlerine göre şekillenmekte ve görevlerin sonucunu etkilemektedir. Ayrıca, göreve

yaklaşım becerileri içerisinde yer alan problem çözme becerilerinin kariyer karar vermede oldukça önemli olduğu vurgulanmaktadır (Krumboltz, 2009). Mary'nin kullandığı sosyal problem çözme becerileri sonucunda okulunu sevmeye başlaması, okula gitme isteğini arttırarak eğitim ve kariyer yaşamını olumlu olarak etkilemiş olabilir. Benzer bir biçimde, göreve yaklaşım becerileri kapsamında ele alınan bilişsel yapıların kariyer gelişim sürecinde bir mesleğe/işe ne anlam yüklediğinin ve değerlerin belirlenmesi açısından önemli olduğu vurgulanmaktadır (Krumboltz ve Levin, 2010). Filmde, Mary'nin geçirdiği olumsuz öğrenme deneyimleri sonucunda, okuluna ilişkin olumsuz göreve yaklaşım becerileri geliştirdiği söylenebilir. Devamında, uyguladığı problem çözme becerilerinin de etkisiyle ilk okuluna ilişkin olumlu tutumlara sahip olduğu ifade edilebilir. Özetle, Mary'nin olumlu ve olumsuz öğrenme deneyimleri sonucunda okuluna dair bazı görev yönelimli beceriler kazandığı, bunun da eğitim ve kariyer yaşantısını doğrudan ya da dolaylı açıdan etkilediği yorumu yapılabilir. Son olarak, Krumboltz'un kariyer kuramına göre, önceki yaşantılar bir ders, sınav ve benzeri diğer görevlere nasıl yaklaşılabileceğini de belirlemektedir. Örneğin, birey çeşitli deneyimleri sonucu bir derse, sınava ya da mesleğe nasıl hazırlanacağını öğrenmekte ve kariyer gelişim sürecini şekillendirmektedir (Krumboltz, 2009). Filmin çeşitli sahnelerinde, Mary'nin sahip olduğu genetik faktörler, öğrenme yaşantıları ve çevresel koşullar sonucunda matematik çalışmaya ilgi ve istek duyduğu, her koşulda matematik çalışmaya devam ettiği; tüm bunların da matematikle ilgili bir kariyer tercihinde etkili olduğu söylenebilir. Sonuç olarak, Mary'nin doğuştan gelen matematik yeteneği, çevresindeki bireylerin/koşulların bu yeteneği geliştirmesi için Mary'ye destek vermeleri ve çeşitli öğrenme yaşantıları, Mary'nin matematik eğitimi alanında bir kariyere yönelmesinde etkili olmuş olabilir. Filmdeki bu durum, kariyer gelişim sürecinin hem genetik hem de çevresel etmenler tarafından şekillendiği yönündeki temel savı (Krumboltz, 2009) doğrular niteliktedir. Buradan hareketle, filmin Krumboltz'un Sosyal Öğrenme kuramının temel kavramlarına ilişkin zengin içeriklere sahip olduğu ifade edilebilir.

Filmdeki içeriklerden elde edilen son tema ise genellemelerdir. Krumboltz (2009), genetik ve çevresel faktörler, öğrenme deneyimleri ve göreve yaklaşım becerileri sonucunda bireylerin kendilerine, ilgilerine, değerlerine ve yeteneklerine dair belirli genellemeler elde ettiklerini vurgulamaktadır. Bireyin, maddi kazanç önemi vermesi sonucu maddi getirisi fazla olan bir kariyeri tercih etmesi, değerlerle bağlantılı genellemeye örnek olarak verilebilir. Filmde, Mary'nin özellikle farklı olmaya ve kendi üstün yetenekliliğine ilişkin bazı genellemeler yaptığı görülmektedir. Bu durum, ilgilere ve yeteneklere dair genellemeler açısından incelendiğinde, Mary'nin üstün matematik yeteneğinin farkında olduğu ve bu yetenek alanında çok başarılı olacağına dair bir genelleme yaptığı söylenebilir. Kariyer karar verme sürecinin yetenek, ilgi ve değerlerle yakından ilişkili olduğu düşünüldüğünde, bu genellemelerin Mary'nin matematik alanında yoğun eğitim veren bir okula

yönelmesinde etkili olduğu yorumu yapılabilir. Üstün yeteneklilerin kariyer gelişimlerinin incelendiği bir araştırmada (Murat ve Karacan-Ozdemir, 2020) filmde elde edilen bulguyu doğrular bir biçimde, üstün yetenekli öğrencilerin kendilerini ve yeteneklerini tanıma/fark etme düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur. Öte yandan, bazı araştırmalarda (ör. Doğan, 2020) üstün yetenekli öğrencilerin öz-yetkinlik düzeylerinin oldukça iyi durumda olduğu saptanırken; başka bir araştırmada (Murat ve Karacan-Ozdemir, 2020) özgüven düzeylerinin düşük olduğu belirlenmiştir. Dolayısı ile alanyazında, elde edilen bulguları hem destekleyen hem de desteklemeyen araştırmaların yer aldığı söylenebilir. Diğer yandan, Krumboltz (2009), eğitsel/mesleki bilgilerin, yaşantıların ve ortamların bireylere içinde buldukları dünya ve çevre hakkında da genelleme yapma olanağı sağladığını belirtmektedir. Filmde, Mary'nin arkadaşlarına ve diğer bireylere ilişkin genellemeler yaptığı görülmektedir. Örneğin bir sahnede, Mary'nin geçmiş deneyimleri (ör. hep sakallı profesörlerle karşılaşması) sonucunda matematik profesörlerini "sakallı" olarak genellediği dikkat çekmektedir. Bu genelleme bir anlamda, "Sakallı olmayan matematik profesörü olamaz" şeklinde mesleğe ilişkin bir genellemeyi de çağrıştırabilir. Sonuç olarak, filmde belirli bir mesleğe dair genellenenin de yer aldığı söylenebilir. Mary'nin okula ve arkadaşlarına ilişkin genellemeleri, okulda geçirdiği yaşantılar sonucu edindiği ve ilgili genellemelerin eğitim ve kariyer gelişimi aşamasında kazanıldığı söylenebilir. Chen ve Wong (2013) üstün yeteneklilerin, kendilerine ilişkin yüksek beklentileri içeren çok fazla öğrenme deneyimine sahip olduklarını, bu sebeple sıklıkla genelleme yapabileceklerini belirtmektedir. Filmde, dayısının Mary'ye "Kimse çokbilmişleri sevmez." şeklinde bir ifadeye bulunduğu, Mary'nin de bu ifadeyi içselleştirdiği görülmektedir. Üstün yeteneklilerin toplumda "çokbilmiş" şeklinde adlandırılacakları düşünüldüğünde, bu durum üstün yetenekliliğe ilişkin bir genelleme olarak ele alınabilir. Dolayısı ile filmin bu açıdan hem incelenen kariyer kuramı hem de üstün yeteneklilik alanyazını ile uyumlu olduğu söylenebilir.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma kapsamında incelenen Deha filminin üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişim sürecine ve Krumboltz'un Sosyal Öğrenme Kuramı'na ilişkin pek çok içeriğe sahip olduğu belirlenmiştir. Bu sebeple, bu araştırmanın bulguları, üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişim süreçlerini ve Krumboltz'un Kariyer Kuramı ile birlikte diğer kariyer kuramlarını da ele alan film terapi uygulamalarında kullanılabilir. İnsan yaşamının filmlerde çeşitli yönlerle ele alındığı, bu sebeple filmlerin ve psikolojinin iç içe iki alan olduğu belirtilmektedir (Leistedt ve Linkowski, 2014). Bu nedenle, özellikle psikoloji ile ilgili alanlarda filmleri eğitim ve terapi amacıyla kullanmanın katılımcılara faydalı olacağı öne sürülmektedir (Bhugra, 2003). Benzer biçimde, filmler üstün yetenekli bireylerin karşılaştıkları duygusal ve sosyal sorunların ele alınmasında, yalnız olmadıklarının fark ettirilmesinde ve yaşamlarının zenginleştirilmesinde önemli görülmektedir (Hébert ve Neumeister,

2001). Mevcut araştırmada, üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişim süreçleri bilimsel bir kuramsal temele dayalı olarak incelenmiştir. Araştırmada ortaya çıkan bulgular, üstün yetenekli bireylere yönelik eğitim faaliyetlerinde öğretmenlere ve öğretim üyelerine; terapi ve danışmanlık süreçlerinde ruh sağlığı uzmanlarına (ör. psikolojik danışmanlar, kariyer psikolojik danışmanları, psikologlar vb.), özellikle dezavantajlı bölgelerde yaşayanlar olmak üzere ailelere, ebeveynlere ve öğrencilere (ör. hem üstün yetenekli hem de normal gelişim gösteren öğrencilere) fayda sağlayabilir. Örneğin, filmler üstün yetenekli bireylerin kariyer ihtiyaçlarının, değişimlerinin, mesleki rollerinin ve kariyer gelişim sürecinde yaşadıkları sorunların fark edilmesinde görece daha eğlenceli bir araç olarak yararlı olabilir. Ulusal alanyazında üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişimlerinin incelendiği çeşitli araştırmalara (ör. Bozgeyikli vd., 2010; Bulut ve Bacanlı, 2022; Doğan, 2020; Kontaş vd., 2016; Murat ve Karacan-Ozdemir, 2020; Sürücü vd., 2015) rastlanırken; film terapi bağlamında ele alınan yalnızca bir araştırmaya (ör. Karacan-Özdemir, 2018) ulaşılmaktadır. Filmlerin üstün yeteneklilerin kariyer gelişimleri üzerindeki olumlu etkileri göz önünde bulundurularak, araştırmacılara ve uygulayıcılara yönelik bazı önerilerde bulunabilir. Bu doğrultuda araştırmacılara, üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişimlerini konu alan filmleri çeşitli açılardan (ör. aile ve çevre desteği, kariyer güçlükleri ve ihtiyaçları vb.) incelemeleri önerilebilir. Diğer yandan, üstün yeteneklilerle çalışan kariyer danışmanları, uygulamalarında bibliyoterapi yöntemi olarak konuyla ilişkili filmlerden yararlanabilirler. Benzer bir biçimde, öğretim üyeleri de derslerinde üstün yetenekli bireylerin genel özellikleri ve kariyer gelişimleri gibi konuların anlatımında yaşantısal bir öğrenme aracı olarak filmleri kullanabilirler.

Sınırlılıklar

Mevcut araştırma, güçlü yanlarıyla birlikte bazı sınırlılıklara da sahiptir. Bunlardan ilki, elde edilen bulguların analizlerinin yalnızca ilk araştırmacı tarafından gerçekleştirilmesidir. Bu durum için, yöntem ve desenin ayrıntılı olarak verilmesi, filmdeki diyaloglardan doğrudan alıntılar sunulması ve kuramsal temele dayanan bir kodlama cetvelinin kullanılması şeklinde bazı önlemler alınsa da güvenilirliğin güçlenmesi için gelecek çalışmalarda bulguları birden fazla araştırmacının analiz etmesi önerilebilir. İkinci olarak, mevcut araştırmanın nitel bir çalışma olması sebebiyle neden-sonuç ilişkisi kurulamaması, bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir. Üçüncü olarak, bu araştırmada yalnızca bir film örneklem olarak belirlenmiştir. Sonraki çalışmalarda, birden fazla film örnekleme dâhil edilerek bu filmler arasında birer karşılaştırma yapılabilir. Son olarak, mevcut araştırmada yalnızca Krumboltz'un Sosyal Öğrenme Kuramı temelli bir değerlendirme yapılmıştır. Gelecek araştırmalarda, Deha filmi ve başka pek çok film diğer kariyer kuramları (ör. Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı, Super'ın Yaşam Boyu-Yaşam Alanı Kuramı vb.) ve postmodern kariyer kuramları (ör. Kariyer Yapılandırma Kuramı, Brown'un Değer Temelli Kariyer Yaklaşımı vb.) açısından değerlendirilebilir.

Kaynaklar

- Afat, N., Kadioğlu-Ateş, H. & Orhan-Karsak, H. G. (2020). Gifted filmi bağlamında özel yeteneklilere ve eğitimlerine genel bir bakış. *Turkish Studies*, 15(5), 2677-2696. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies>
- Baltacı, U. B., Öztemel, K. & Traş, Z. (2020). Investigation of the relationship between adolescents' career indecision, and social support perception and basic psychological needs. *International Education Studies*, 13(10), 113-123. <https://doi.org/10.5539/ies.v13n10p113>
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215. <https://psycnet.apa.org/record/1977-25733-001> sayfasından erişilmiştir.
- Bhugra, D. (2003). Using film and literature for cultural competence training. *Psychiatric Bulletin*, 27(11), 427-428. <https://doi.org/10.1192/pb.27.11.427>
- Blaas, S. (2014). The relationship between social-emotional difficulties and underachievement of gifted students. *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, 24(2), 243-255. <https://doi.org/10.1017/jgc.2014.1>
- Boyd, G., Hemmings, B. & Braggett, E. (2001). A career education program for gifted high school students: a case study. *Australian Journal of Career Development*, 10(2), 6-10. <https://doi.org/10.1177/103841620101000203>
- Bozgeyikli, H., Doğan, H. & Işıklar, A. (2010). Üstün yetenekli öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(28), 133-149. <https://dergipark.org.tr/en/pub/erusosbilder/issue/23762/253271> sayfasından erişilmiştir.
- Braun, V. & Clarke, V. (2022). *Thematic analysis: A practical guide*. New York: Sage Publications.
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32(7), 513-531. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.32.7.513>
- Bulut, B. & Bacanlı, F. (2022). Üstün yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimi alanında 2000-2021 yılları arasında yapılmış olan makalelerin incelenmesi. *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 5(2), 51-69. <https://doi.org/10.58501/kpdd.1172785>
- Chen, P. C. & Wong, J. (2013). Career counseling for gifted students. *Australian Journal of Career Development*, 22(3), 121-129. <https://doi.org/10.1177/1038416213507909>
- Doğan, A. (2020). Üstün yetenekli öğrencilerin meslek tercihleri. *Turkish Studies*, 15(5), 3277-3300. <https://dx.doi.org/10.47423/TurkishStudies.45545>

- Fink, A. S. (2000). The role of the researcher in the qualitative research process. A potential barrier to archiving qualitative data. *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research* içinde (c. 1, s. 3). <https://doi.org/10.17169/fqs-1.3.1021>
- Frank, A. J. & McBee, M. T. (2003). The use of Harry Potter and the Sorcerer's Stone to discuss identity development with gifted adolescents. *Journal of Secondary Gifted Education*, 15(1), 33-38. <https://doi.org/10.4219/jsge-2003-438>
- Franks, B. & Dolan, L. (1982). Affective characteristics of gifted children: Educational implications. *Gifted Child Quarterly*, 26(4), 172-178. <https://doi.org/10.1177/001698628202600405>
- Greene, M. J. (2003). Gifted adrift? Career counseling of the gifted and talented. *Roeper Review*, 25(2), 66-72. <https://doi.org/10.1080/02783190309554201>
- Greene, M. J. (2005). Teacher as counselor: enhancing the social, emotional, and career development of gifted and talented students in the classroom. *Gifted Education International*, 19(3), 226-235. <https://doi.org/10.1177/026142940501900305>
- Greene, M. J. (2006). Helping build lives: Career and life development of gifted and talented students. *Professional School Counseling*, 10(1), 34-42. <https://doi.org/10.1177/2156759X0601001S05>
- Hébert, T. P. & Hammond, D. R. (2006). Guided viewing of film with gifted students: Resources for educators and counselors. *Gifted Child Today*, 29(3), 14-27. <https://doi.org/10.4219/gct-2006-6>
- Hébert, T. P. & Neumeister, K. L. S. (2001). Guided viewing of film: A strategy for counseling gifted teenagers. *Journal of Secondary Gifted Education*, 12(4), 224-235. <https://doi.org/10.4219/jsge-2001-669>
- Hébert, T. P. & Neumeister, K. L. S. (2002). Fostering the social and emotional development of gifted children through guided viewing of film. *Roeper Review*, 25(1), 17-21. <https://doi.org/10.1080/02783190209554192>
- Hébert, T. P. & Sergent, D. (2005). Using movies to guide: Teachers and counselors collaborating to support gifted students. *Gifted Child Today*, 28(4), 14-25. <https://doi.org/10.1177/107621750502800405>
- İmamoğlu, M. & Tortop, H. S. (2017). "Gifted" filmi eleştirisi. *Journal of Gifted Education and Creativity*, 4(3), 109-115. <https://dergipark.org.tr/en/pub/jgedc/issue/38703/449463> sayfasından erişilmiştir.
- Jeon, K. W. (1992). Bibliotherapy for gifted children. *Gifted Child Today Magazine*, 15(6), 16-19. <https://doi.org/10.1177/107621759201500604>
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2017). *Family, self, and human development across cultures: Theories and applications*. UK: Routledge.

- Karacan-Özdemir, N. (2018). Ekim Düşü filminin üstün yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimleri açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 47(1), 31-52. <https://dergipark.org.tr/en/pub/milliegitim/issue/40518/476314> sayfasından erişilmiştir.
- Kelly, K. (1992). Career maturity of young, gifted adolescents: A replication study. *Journal for the Education of the Gifted*, 16(1), 36-45. <https://doi.org/10.1177/016235329201600105>
- Kerr, B. A. (1981). Career education strategies for the gifted. *Journal of Career Education*, 7(4), 318-324. <https://doi.org/10.1177/089484538100700409>
- Kerr, B. A. & Multon, K. D. (2015). The development of gender identity, gender roles, and gender relations in gifted students. *Journal of Counseling & Development*, 93(2), 183-191. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.2015.00194.x>
- Kerr, B. & Fisher, T. (1997). Career assessment with gifted and talented students. *Journal of Career Assessment*, 5(2), 239-251. <https://doi.org/10.1177/106907279700500209>
- Kerr, B. & Sodano, S. (2003). Career assessment with intellectually gifted students. *Journal of Career Assessment*, 11(2), 168-186. <https://doi.org/10.1177/1069072703011002004>
- Kontaş, H., Ünişen, A. & Sürücü, M. (2016). Üstün yetenekli öğrencilerin problem çözme becerileri ve kariyer gelişimleri. *Turkish Studies*, 11(3), 1569-1586. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9223>
- Krumboltz, J. D. (2009). The happenstance learning theory. *Journal of Career Assessment*, 17(2), 135-154. <https://doi.org/10.1177/1069072708328861>
- Krumboltz, J. D. & Levin, A. S. (2010). *Luck is no accident: Making the most of happenstance in your life and career* (2. b.). United States: Impact Publishers.
- Leana-Taşçılar, M. Z. (2020a). Üstün zekalı ve yetenekli çocukları anlamak ve eğitimlerini düzenlemek. *Bilim ve Teknik*(Eylül), 73-78.
- Leana-Taşçılar, M. Z. (2020b). Özel yetenekli bireylerin kariyer gelişimi. D. M. Siyez & T. Mutlu-Çaykuş (Ed.), *Yaşam boyu kariyer gelişimi* içinde (s. 314-332). Ankara: Pegem Akademi.
- Leistedt, S. J. & Linkowski, P. (2014). Psychopathy and the cinema: fact or fiction? *Journal of Forensic Sciences*, 59(1), 167-174. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.12359>
- Lent, R. W., Brown, S. D. & Hackett, G. (1994). Toward a unifying social cognitive theory of career and academic interest, choice, and performance. *Journal of Vocational Behavior*, 45(1), 79-122. <https://doi.org/10.10-06/jvbe.1994.1027>
- Leung, A. S. (1998). Vocational identity and career choice congruence of gifted and talented high school students. *Counselling Psychology Quarterly*, 11(3), 325-335. <https://doi.org/10.1080/09515079808254064>

- Mert, A., Duman, A. E. & Kahraman, M. (2019). Ortaöğretim öğrencilerinde kariyer karar verme öz-yeterliğinin yordayıcıları olarak benlik saygısı ve algılanan sosyal destek. *Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 594-619. <http://dx.doi.org/10.23891/efdyyu.2019.183>
- Murat, M. H. & Karacan-Ozdemir, N. (2020). Career adaptabilities of rural gifted adolescents in Turkey. *Gifted Education International*, 36(3), 221-236. <https://doi.org/10.1177/0261429420940812>
- Muratori, M. C. & Smith, C. K. (2015). Guiding the talent and career development of the gifted individual. *Journal of Counseling & Development*, 93(2), 173-182. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1002/j.1556-6676.2015.00193.x>
- Nelson, M. A. & Smith, S. W. (2001). External factors affecting gifted girls' academic and career achievements. *Intervention in School and Clinic*, 37(1), 19-22. <https://doi.org/10.1177/105345120103700104>
- Noakes, K. (2017). 2017 Phoenix film critics society awards winners. *KLM: Keith Loves Movies*. <https://keithlovesmovies.com/2017/12/20/2017-phoenix-film-critics-society-awards-winners/> sayfasından erişilmiştir.
- Nugent, S. A. & Shaunessy, E. (2003). Using film in teacher training: Viewing the gifted through different lenses. *Roeper Review*, 25(3), 128-134. <https://doi.org/10.1080/02783190309554214>
- Ogurlu, U., Kaya, F. & Hizli, E. (2017). Career decisions of gifted students in Turkey. *Journal of European Education*, 5(1), 35-51. <http://eu-journal.org/index.php/JEE/article/view/35> sayfasından erişilmiştir.
- Ozcan, D. (2017). Career decision-making of the gifted and talented. *South African Journal of Education*, 37(4), 1-8. <https://journals.co.za/doi/abs/10.15700/saje.v37n4a1521> sayfasından erişilmiştir.
- Öztemel, K. (2013). Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin yordayıcıları olarak algılanan sosyal destek ve cinsiyet. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(3), 241-257. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tebd/issue/26091/274938> sayfasından erişilmiştir.
- Pfeiffer, S. I. & Stocking, V. B. (2000). Vulnerabilities of academically gifted students. *Special Services in the Schools*, 16(1-2), 83-93. https://doi.org/10.1300/J008v16n01_06
- Reis, S. M. & McCoach, D. B. (2000). The underachievement of gifted students: What do we know and where do we go? *Gifted Child Quarterly*, 44(3), 152-170. <https://doi.org/10.1177/001698620004400302>
- Renzulli, J. S. (2002). Emerging conceptions of giftedness: Building a bridge to the new century. *Exceptionality*, 10(2), 67-75. http://dx.doi.org/10.1207/S15327035EX1002_2

- Seward, K. & Gaesser, A. H. (2018). Career decision-making with gifted rural students: Considerations for school counselors and teachers. *Gifted Child Today*, 41(4), 217-225. <https://doi.org/10.1177/1076217518786986>
- Sharf, R. S. (2013). *Applying career development theory to counseling* (6. b.). United States: Cengage Learning.
- Smith, C. K. & Wood, S. M. (2020). Supporting the career development of gifted students: New role and function for school psychologists. *Psychology in the Schools*, 57(10), 1558-1568. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0000038-041>
- Stewart, J. B. (1999). Career counselling for the academically gifted student. *Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy*, 33(1), 3-12. <https://cjc-rcc.ucalgary.ca/article/view/58611> sayfasından erişilmiştir.
- Sürücü, M., Konaş, H. & Bacanlı, F. (2015). Üstün yetenekli ilköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimleri. *Electronic Turkish Studies*, 10(15), 801-820. <https://doi.org/10.7827/turkishstudies.8883>
- Şentürk, Ş. (2018). Little Man Tate ve Gifted filmleri üzerinden üstün yetenekliliğe bakış. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 37(2), 107-122. <https://dergipark.org.tr/en/pub/omuefd/issue/40321/457656> sayfasından erişilmiştir.
- Topal, M. & Tortop, H. S. (2016). Film incelemesi: Little Man Tate filmi'nin üstün yetenekliler eğitimi açısından incelenmesi. *Journal of Gifted Education and Creativity*, 3(1), 61-65. <https://dergipark.org.tr/en/pub/jgedc/issue/38681/449374> sayfasından erişilmiştir.
- Ulusal Üstün Yetenekli Çocuklar Derneği. (2023). *Üstün yeteneklilik nedir?* <https://nagc.org/page/what-is-giftedness> sayfasından erişilmiştir.
- Variety Staff. (2018). *Naacp Image Awards: The complete winners list*. <https://variety.com/2018/film/awards/naacp-image-awards-2018-winners-list-1202664852/> sayfasından erişilmiştir.
- Vock, M., Köller, O. & Nagy, G. (2013). Vocational interests of intellectually gifted and highly achieving young adults. *British Journal of Educational Psychology*, 83(2), 305-328. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8279.2011.02063.x>
- Webb, M. (Yönetmen). (2017). *Gifted* [Film]. Amerika Birleşik Devletleri: TSG Entertainment.
- Wikipedia. (2023). *Gifted (2017 film)*. [https://en.wikipedia.org/wiki/Gifted_\(2017_film\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Gifted_(2017_film)) sayfasından erişilmiştir.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. b.). Ankara: Seçkin.

Yusof, R., Mokhtar, M., Sulaiman, S. N. A., Syafri, S. & Mohtar, M. (2020). Consistency between personality career interest with sciences field among gifted and talented students. *Journal for the Education of Gifted Young Scientists*, 8(3), 1147-1161. <https://doi.org/10.17478/jegys.667323>

Extended Summary

Gifted individuals have a significant place in the development and progress of societies. Giftedness is defined as extraordinary and superior potential in any field (Kerr and Multon, 2015), and it is estimated that 2 out of every 100 individuals (2%) in the society may have giftedness (Leana-Taşçılar, 2020a). High levels of talent, empathy, creativity and idealism are among the strengths of gifted individuals. In addition to their gifted characteristics, gifted individuals face various social, emotional, psychological and academic problems (Pfeiffer and Stocking, 2000). One of these problems is related to the career development process. The career development process begins early in the lives of gifted individuals (Smith and Wood, 2020). However, in this process, problems such as multipotentiality, perfectionism, early emergence, meeting the expectations of others and gender-role barriers are encountered (Greene, 2003). Parents, peers, counselors and teachers are among the external factors that affect the career development process of gifted individuals (Nelson and Smith, 2001). Individuals in the environment can have a positive impact by giving reasonable advice, or they can have a negative impact by having high expectations (Greene, 2005; Muratori and Smith, 2015). Based on all this information, it can be said that gifted individuals face many difficulties in their career development process, which can be stressful for themselves, their families and their environment.

The needs of gifted individuals, who have different characteristics and needs than their peers with normal development, also differ in the career development process (Ogurlu, Kaya and Hizli, 2015). In this regard, it is emphasized that career support interventions are needed to help gifted individuals reveal their talents, interests and values (Smith and Wood, 2020). Film therapy is among the practices that can support the career development of gifted individuals. Indeed, it has been emphasized that movies inspire gifted individuals to evaluate themselves more positively and to solve existing problems (Hébert and Neumeister, 2001). In the literature, there are studies in which various experiences of gifted individuals are examined through movies (e.g. Frank and McBee, 2003; Hébert and Neumeister, 2002; Şentürk, 2018; Topal and Tortop, 2016), but there is a limited number of studies (e.g. Hébert and Hammond, 2006; Hébert and Neumeister, 2001; Karacan-Özdemir, 2018) that focus on their career development. Gifted individuals face many difficulties in their career development (Chen and Wong, 2013), and film therapy is effective in addressing these problems (Jeon, 1992). Therefore, in this study, the movie *Gifted*, which is about the education and career development process of a gifted child, was analyzed within the framework of Krumboltz's Social Learning Theory.

In Krumboltz's Social Learning Theory, it is emphasized that genetic endowment and special abilities, environmental conditions and events, learning experiences and task approach skills are effective in the career development process. Moreover, Chen and Wong (2013) state that gifted individuals have a lot of learning experiences that involve high expectations for themselves, which can form many task approach skills/generalizations in career decision-making. For this reason, it is emphasized that Krumboltz's Social Learning Theory can be adapted to gifted individuals.

Document analysis, one of the qualitative research methods, was used in the study. The sample of the study consists of the movie *Gifted* (Webb, 2017). The movie focuses on the process of Mary, a 7-year-old gifted child, starting school and the tension/conflict between her uncle Frank and her grandmother Evelyn. It also includes the difficulties Mary has experienced during her education and career development process (Webb, 2017). Purposive sampling method was used in the selection of the sample. The data of the study were collected through the "Movie Evaluation Form" created by the researchers. The form includes headings such as "The basic concepts of Krumboltz's Social Learning Theory, the minute and second of the scene and the content in the relevant scene". Thematic analysis was used to analyse the data. In this direction, the basic concepts of Krumboltz's Social Learning Theory were discussed in the form of themes, categories and codes. In the research, the findings obtained on the basis of a scientific career theory to ensure validity and reliability were transferred to the document analysis form. The film was watched several times and detailed information about the film was provided. In qualitative research, it is emphasized that the role of the researcher is very significant, and the researcher should be present at every step of the process (Fink, 2000). The first researcher in this study is a PhD candidate in Psychological Counselling and Guidance. The second researcher completed her bachelor's, master's and doctorate degrees in Psychological Counselling and Guidance. In addition, the researchers have publications on career counselling and qualitative research.

As a result of the analyses, the content in the movie was grouped under the themes of genetic factors ($f=19$; 10.86%), environmental events/conditions ($f=86$; 49.14%), learning experiences ($f=44$; 25.14%), task approach skills ($f=14$; 8%) and generalisations ($f=12$; 6.86%). From this point of view, it can be said that the effect of the environment on career development stands out in the scenes in the movie. Under the theme of environmental events/conditions, the category of individuals in the social environment ($f=69$) was observed the most. Under the theme of genetic factors, the category of giftedness ($f=19$) was identified. Under the learning experiences theme, the instrumental learning experiences category ($f=26$) was observed the most. Under the theme of task approach skills, the category of study skills/habits ($f=6$) was identified most frequently. Finally, under the theme of generalisations, the category of generalisations about the environment ($f=8$) was observed the most.

Based on the results obtained from the research, it can be said that the movie is compatible with both Krumboltz's Social Learning Theory and the literature on giftedness. Indeed, according to the Social Learning Theory, an individual's education and career development process is significantly affected by environmental events/conditions. In the studies (e.g. Bozgeyikli, Doğan and Işıklar, 2010; Ozcan, 2017), it is stated that family and environment are effective in the career development process, but more studies on the effects of family on career development are needed (Bulut and Bacanlı, 2022). Similarly, it was determined that the findings obtained from the category of social conditions in the movie were compatible with the theory. It was observed that the theme of learning experiences was also related to the literature and could be evaluated in terms of the role models (e.g. grandmother) that gifted individuals need. In the movie, Mary's shaping her career in the context of her superior mathematical ability can be considered as an example of genetic factors in Krumboltz's Social Learning Theory. Finally, in line with the theory examined, scenes related to the theme of task approach skills and generalisations were also obtained. Therefore, the findings of this study can be used in film therapy applications that address the career development processes of gifted individuals. The findings of the study may benefit teachers and faculty members in educational activities for gifted individuals, mental health professionals (e.g. psychological counsellors, career counsellors, psychologists, etc.) in therapy and counselling processes; families, parents and students (e.g. both gifted and normally developing students), especially those living in disadvantaged areas. Researchers can analyze the movies about the career development of gifted individuals from different perspectives (e.g. family and environmental support, career challenges and needs, etc.).

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Bu araştırmaya birinci yazar %70, ikinci yazar %30 oranında katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Bu araştırmada herhangi bir kurum, kuruluş ya da kişiden destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı

Araştırmacıların araştırma ile ilgili diğer kişi ve kurumlarla herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Etik Kurul Beyanı

Bu araştırma, film incelemesine dayalı bir çalışma olduğu için etik kurul izni gerektirmemektedir.